

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Кафедра сучасної української мови

ФУНКЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СЕГМЕНТОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ У МОВОТВОРЧОСТІ МАРІЇ МАТІОС

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

здобувач другого рівня вищої освіти
ОПП «Українська мова та літератури»
спеціальності 035 Філологія

Зінкевич Юлія Іванівна

Керівник: доктор філологічних наук,
проф. Шабат-Савка С. Т.

Рецензенти: кандидат філологічних наук,
доц. Антофійчук А.М.; кандидат філологічних наук,
доцент кафедри професійних та спеціальних
правових дисциплін, директор
Фахового коледжу ПВНЗ «Буковинський
університет» Морараш Г. В.

До захисту допущено

протокол засідання кафедри №7

від «25» листопада 2025 р.

Завідувач кафедрою _____ проф. Світлана ШАБАТ-САВКА

Чернівці – 2025

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	3
ANNOTATION.....	4
ДЕКЛАРАТИВНЕ СТВЕРДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ ПРО ДОТРИМАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ РОБОТІ.....	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СЕГМЕНТОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ В УКРАЇНСЬКИЙ МОВІ.....	10
1.1. Сегментовані конструкції в лінгвістичних дослідженнях	10
1.2. Лінгвопрагматика вивчення сегментованих конструкцій.....	19
Висновки до першого розділу.....	26
РОЗДІЛ 2. СИНТАКСИЧНА СЕГМЕНТАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ПАРЦЕЛЯЦІЇ ТА ПРИЄДНУВАЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ.....	29
2.1. Парцельовані конструкції як маркери експресивності.....	29
2.2. Функційний потенціал приєднувальних конструкцій.....	40
Висновки до другого розділу.....	53
РОЗДІЛ 3. СИНТАКСИЧНА СЕГМЕНТАЦІЯ НА РІВНІ РЕЧЕННЯ І ТЕКСТУ.....	57
3.1. Двоскладні та односкладні речення як маркери сегментації.....	57
3.2. Комунікативно-прагматичні особливості незакінчених висловлень у мовотворчості Марії Матіос.....	65
Висновки до третього розділу.....	73
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЛ.....	86

АНОТАЦІЯ

Зінкевич Ю. І. Функційний потенціал сегментованих конструкцій у мовотворчості Марії Матіос.

У кваліфікаційній роботі всебічно досліджено сегментовані конструкції як одиниці експресивного синтаксису в художніх творах Марії Матіос. Сформовано теоретичні засади аналізу сегментованих конструкцій у руслі сучасних лінгвопрагматичних і когнітивно-дискурсивних підходів; уточнено статус сегментованих конструкцій як синтаксичних експресем, пов'язаних із реалізацією комунікативних інтенцій мовця. На матеріалі прозових творів Марії Матіос виявлено й описано основні структурно-семантичні типи сегментованих конструкцій – парцельовані, приєднувальні, номінативні та незакінчені – і з'ясовано їхній комунікативно-інтенційний та естетичний потенціал. Показано, що парцеляція й приєднувальні конструкції виступають ключовими маркерами вербалізації авторських інтенцій і формують ритміко-інтонаційний малюнок тексту. Незакінчені висловлення реалізують стратегію естетики недомовленості, передають внутрішні психоемоційні стани персонажів. Доведено, що сегментовані конструкції становлять одну з домінант ідіостилю Марії Матіос, забезпечують емоційну насиченість, динаміку оповіді й глибинну смислову організацію художнього тексту.

Ключові слова: сегментовані конструкції, експресивний синтаксис, парцельовані комунікати, приєднувальні конструкції, незакінчені висловлення, комунікативна інтенція, експресивність, естетика недомовленості, мовотворчість Марії Матіос.

ABSTRACT

Zinkevych Yu. I. Functional Potential of Segmented Constructions in Mariia Matios's Language Creativity.

The thesis offers a comprehensive study of segmented constructions as units of expressive syntax in the prose works of Maria Matios. The research outlines the theoretical background for the analysis of segmented constructions within contemporary linguo-pragmatic and cognitive-discursive approaches and clarifies their status as syntactic expressives that verbalise the speaker's communicative intentions. On the basis of Maria Matios's prose, the main structural-semantic types of segmented constructions – parcelled, appended, nominative and incomplete ones – are identified and described, and their communicative-intentional and aesthetic potential is determined. The study demonstrates that parcelled and appended constructions act as key markers of the author's intentions and shape the rhythm and intonation pattern of the text, while incomplete utterances implement the aesthetics of silence, represent traumatic experience and convey the inner psycho-emotional states of the characters. It is proved that segmented constructions constitute one of the dominant features of Maria Matios's individual style, ensuring emotional intensity, narrative dynamics and deep semantic organisation of the literary text.

Key words: segmented constructions, expressive syntax, parcelled communicative units, appended constructions, incomplete utterances, communicative intention, expressiveness, aesthetics of ellipsis, Maria Matios's prose.

ДЕКЛАРАТИВНЕ СТВЕРДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ ПРО ДОТРИМАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ РОБОТІ

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис) Юлія ЗІНКЕВИЧ

ВСТУП

Сучасна українська лінгвістика дедалі більше зосереджує увагу на експресивному потенціалі синтаксису, тобто на тих конструкціях, які не лише передають інформацію, а й моделюють комунікативну поведінку мовця, його емоційний стан, оцінки, наміри. До найвиразніших одиниць експресивного синтаксису належать сегментовані конструкції – синтаксичні структури, у яких базова частина висловлення розчленовують на кілька інтонаційно та пунктуаційно виокремлених відрізків. Такі конструкції створюють особливий ритм тексту, актуалізують ключові смисли, загострюють емоційно-психологічне звучання мовлення.

Творчість Марії Матіос, визнаної майстрині художнього слова, лауреатки численних літературних премій, пропонує надзвичайно місткий матеріал для аналізу сегментованих конструкцій. Її прозу вирізняють високою експресивністю, загостреним психологізмом, тісним поєднанням індивідуального й колективного досвіду. У текстах письменниці синтаксис працює як один із головних інструментів моделювання естетики недовимовленості, сповіді, внутрішнього монологу. Сегментовані конструкції в цій прозі не звужують свого статусу до формального варіанта структурування речення: вони формують ритм і композицію творів, позначають переломні смислові точки, репрезентують ментальну карту героїв.

Актуальність дослідження зумовлюють кілька чинників. По-перше, сегментовані конструкції посідають помітне місце в структурі сучасної української художньої прози, але їхній комунікативно-інтенційний і естетичний потенціал потребує подальшого уточнення. По-друге, мовотворчість Марії Матіос як одного з найвиразніших голосів української літератури початку XXI ст. демонструє високу концентрацію сегментованих конструкцій, що робить її прозу репрезентативним матеріалом для аналізу експресивного синтаксису. По-третє, результати дослідження можуть бути корисні для глибшого розуміння механізмів текстотворення, інтерпретації

художнього мовлення, а також для вдосконалення практики викладання синтаксису й стилістики української мови.

Об'єктом дослідження – конструкції експресивного синтаксису в художніх творах Марії Матіос.

Предметом дослідження – сегментовані конструкції у прозі Марії Матіос, їхні структурно-семантичні параметри, комунікативно-інтенційний потенціал та естетичні функції.

Мета роботи – комплексно дослідити сегментовані конструкції у мовотворчості Марії Матіос як одиниці експресивного синтаксису й з'ясувати їхній комунікативно-інтенційний та естетичний потенціал.

Завдання дослідження:

- уточнити теоретичні засади вивчення сегментованих конструкцій в українському мовознавстві й окреслити їх місце в системі експресивного синтаксису;
- з'ясувати статус сегментованих конструкцій як синтаксичних експресем, які вербалізують комунікативні інтенції мовця й забезпечують естетичний ефект художнього тексту;
- описати структурно-семантичні типи парцельованих конструкцій у прозі Марії Матіос і визначити їхні основні функції;
- дослідити приєднувальні конструкції як різновид сегментованих експресем у художньому мовленні письменниці, встановити їхні типи й функційне навантаження;
- схарактеризувати незакінчені конструкції (апосіопези) у творах Марії Матіос як засіб репрезентації емоційно-психологічних станів і етики недомовленості;
- виявити роль сегментованих конструкцій у формуванні ідіостилу Марії Матіос та організації художнього часу, простору й наративу;
- узагальнити результати аналізу й окреслити перспективи подальших досліджень сегментації в сучасній українській художній прозі.

Методи дослідження. *Описовий метод* використано для інвентаризації сегментованих конструкцій у прозі Марії Матіос, фіксації їхніх формально-граматичних параметрів і контексту реалізації; *структурно-семантичний метод* застосовано з метою класифікації сегментованих конструкцій за моделями будови, типами синтаксичного зв'язку та семантичними відношеннями між сегментами; *функційний метод* дав змогу простежити особливості функціонування сегментованих конструкцій у комунікативному просторі тексту, з'ясувати їхній внесок у формування інтонаційно-ритмічного малюнка, прагматичних акцентів і художніх ефектів; *контекстуальний метод* використано для тлумачення сегментованих конструкцій у зв'язку з найближчим і ширшим контекстом, з урахуванням ситуації мовлення, композиції твору та характеру наративу; *метод лінгвостилістичного аналізу* застосовано для з'ясування ролі сегментації в організації індивідуального стилю письменниці, у взаємодії синтаксичних експресем із іншими художніми засобами.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає у тому, що: уперше здійснено комплексний аналіз сегментованих конструкцій у мовотворчості Марії Матіос як цілісної системи експресивного синтаксису, яка об'єднує парцельовані, приєднувальні, номінативні та незакінчені утворення; уточнено статус сегментованих конструкцій як синтаксичних експресем, що вербалізують комунікативні інтенції мовця, моделюють естетику недомовленості й забезпечують глибинну емоційно-психологічну настанову тексту; конкретизовано структурно-семантичну типологію парцельованих і приєднувальних конструкцій у прозі Марії Матіос, визначено їхні провідні комунікативні, прагматичні та композиційні функції; виявлено особливості функціонування незакінчених конструкцій (апосіопез) у прозі письменниці як маркерів травматичного досвіду, внутрішнього мовлення, етичних табу та авторської стратегії мовчання; показано, що сегментовані конструкції становлять одну з домінант ідіостилу Марії Матіос, оскільки формують

ритміко-інтонаційний малюнок тексту, організують художній час і простір, задають психологічну перспективу оповіді.

Теоретичне значення роботи полягає в поглибленні уявлень про сегментовані конструкції як одиниці експресивного синтаксису сучасної української мови; у уточненні їхніх структурно-семантичних та комунікативно-інтенційних характеристик; у конкретизації типології парцельованих, приєднувальних і незакінчених конструкцій на матеріалі прози Марії Матіос; у розбудові лінгвопрагматичного підходу до аналізу синтаксичних експресем у художньому дискурсі.

Практичне значення дослідження окреслюють можливості застосування його результатів у курсах синтаксису сучасної української мови, стилістики, лінгвістичного аналізу тексту, спецкурсів із експресивного синтаксису та мовотворчості сучасних українських письменників, а також у подальших наукових розвідках, присвячених сегментованим конструкціям, експресивному синтаксису та ідіостилю Марії Матіос.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та висновки репрезентовано на щорічній студентській конференції (Чернівці, 12-15 травня 2025 р.). Тези доповіді розміщено в матеріалах конференції:

Зінкевич Ю. Функційний потенціал незакінчених конструкцій у мовотворчості Марії Матіос. Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Філологічний факультет. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2025. С. 117–118.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, зі вступу, трьох розділів (розділ I – «Теоритичні засади вивчення сегментованих конструкцій в українській мові»; розділ II – «Синтаксична сегментація в контексті парцеляції та приєднувального зв'язку»; розділ III – «Синтаксична сегментація на рівні речення і тексту»), висновку, списку використаної літератури, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СЕГМЕНТОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ В УКРАЇНСЬКИЙ МОВІ

1.1. Сегментовані конструкції як синтаксичні експресеми

Сучасна лінгвістична наука виявляє підвищений інтерес до вивчення експресивного потенціалу мови, що проявляється на всіх рівнях мовної системи – від фонетики до синтаксису. У цьому процесі ключову функцію виконують синтаксичні засоби експресивізації, серед яких сегментовані конструкції виступають ефективним механізмом створення емоційної насиченості, динаміки та комунікативної виразності висловлення.

У лінгвістичній парадигмі термін «сегментація» нерозривно пов'язаний із категоріями експресивності та стилістичної маркованості. Етимологія слова – від лат. *segmentum* («відрізок», «частина») [53, с. 79] – безпосередньо відбиває його функційне призначення в синтаксисі: розчленування цілісного висловлення на окремі інтонаційно-сміслові фрагменти. Як зазначає С. Караман, сегментними одиницями називають такі елементи, що розміщуються в лінійній послідовності, утворюючи звуковий ланцюг, який «членується на відрізки, окремі одиниці, що виділяються різноманітними фонетичними засобами». До них належать звук, склад, фонетичне слово, фонетична синтагма, фраза, адже «звуки вимовляються один за одним і вважаються найменшою сегментною одиницею», тоді як суперсегментні одиниці (наголос, інтонація) нашаровуються на сегментні та об'єднують їх, забезпечуючи звукову цілісність слова [53, с. 79–80].

Концепцію сегментації ґрунтовно розробив французький мовознавець Ш. Баллі. Він виокремив дві ключові відмінності між сегментним реченням та «звичайною» синтаксичною формою: функційну й структурну. Дослідник визначав сегментне речення як конструкцію з двох частин, поєднаних неповним зв'язком: «...одне речення утворене з двох сурядних, але їхній зв'язок неповний і дозволяє розрізняти обидві частини: одну (А), яка виконує

функцію теми висловлення, та іншу (Z), що виконує функцію приводу» [3, с. 70].

Центральним об'єктом дослідження постає експресивність як мовна категорія, що репрезентує здатність одиниць мови передавати емоційно-оцінне ставлення мовця та впливати на адресата. Як слушно зазначає У. Кемінь, «Категорію емотивності сповна виражають індивідуально-авторські розділові знаки, які природно передають емоційно наснажений мовний світ Марії Матіос. Яскраво виражений емоційно-оцінний потенціал розділових знаків формує додаткове тло художнього тексту та засвідчує ідіолект буковинської письменниці» [41 с. 6]. Це підкреслює, що саме синтаксичні засоби – зокрема сегментовані конструкції – є ключовими у формуванні емоційної та оцінної природи прозового мовлення Марії Матіос. На синтаксичному рівні мовна експресивність актуалізує себе через відхилення від нейтральних, стилістично немаркованих моделей, створюючи ефекти емоційного забарвлення й акцентуації. Водночас, як підкреслює Р. Козак, позадискурсивно мовні засоби є інструментом, знаряддям, використання якого дає змогу тому, хто пише/говорить, створити експресивність, експресивне забарвлення мовлення, тобто це потенційна експресивність, в результаті вона стає реальною лише у мовленні [35, с. 235]. Експресія має комунікативну природу і виникає за прагматично або дискурсивно зумовлених умов; це не лише вираження емоцій, а й спосіб моделювання мовної картини світу.

У такому ракурсі сегментовані конструкції постають не просто варіантом синтаксичної організації речення, а окремим різновидом синтаксичних експресем. Під синтаксичною експресемою розуміють таку синтаксичну структуру, яка спеціально зорієнтована на вираження підсиленого емоційно-оцінного та прагматичного змісту. Сегментовані конструкції виконують цю функцію завдяки:

- розчленуванню висловлення на кілька інтонаційно самостійних відрізків;

- можливості вивести окремий компонент у позицію сильного комунікативного акценту;
- поєднанню граматичної повноти й формальної «розірваності», що створює ефект спонтанності, живого мовлення, внутрішнього монологу.

Сегментовані конструкції можна характеризувати двокомпонентною організацією: перша частина виконує тематичну функцію, репрезентуючи відому інформацію, тоді як друга частина реалізує рематичний компонент, подаючи нові відомості. Подібний структурний принцип відповідає закономірностям актуального членування речення та в межах сегментації набуває виразного оформлення за допомогою пауз і відповідних розділових знаків – двокрапки, тире, дужок тощо.

Важливо розрізнати парцельовані та приєднувальні утворення, що становлять різновиди сегментованих конструкцій. Парцеляція постає як структурно-семантичне та інтонаційне розмежування ключових синтаксичних одиниць висловлення, які в комунікативному плані «є своєрідним засобом актуалізації певного змістового ядра» [38, с. 111]. За спостереженням А. Кучер, використання парцеляції – це цілеспрямований прийом розчленування думки з метою актуалізації окремих її частин [38, с. 98–99]. Така будова демонструє трансформаційні процеси всередині речення, що стає відкритим до впливу живого, спонтанного, емоційно насиченого мовлення.

Принципово важливо розмежувати парцеляцію й приєднування. Приєднування витлумачують по як «процес інтеграції певних елементів до основної частини», що супроводжується «структурними зрушеннями в мовній системі» [38, с. 73]. Натомість парцеляція – «явище функційний, виражене в тексті як прийом його композиції, упорядкування та стилізації» [цит. за: 38, с. 71]. Обидва типи – парцельовані й приєднувальні – входять до ширшого кола сегментованих утворень як синтаксичні експресеми з різним функційним профілем.

У контексті сучасного синтаксису сегментовані конструкції постають як своєрідні «порушення внутрішньореченнєвого строю, його меж та цілісності»

[38, с. 98]. Саме завдяки цій ознаці вони тяжіють до живого мовлення, де можливі розриви логічних зв'язків і поділ думки на інтонаційно-сміслові фрагменти. Психолінгвістичний аспект пояснює сегментацію особливостями ментальної діяльності: розум опрацьовує інформацію поетапно, і це проявляється в сегментованій структурі. Особливо виразно це виявляється за емоційного напруження, коли мовець прагне максимально точно передати відчуття, повертається до вже сказаного або деталізує його.

Класифікація сегментованих конструкцій ґрунтується на кількох критеріях.

1. Структурний критерій виділяє конструкції з повним та неповним синтаксичним оформленням другого сегмента. У разі повного оформлення другий сегмент являє собою граматично завершене речення, здатне до автономного функціонування. В іншому разі конструкції з неповним відтворенням синтаксичної структури демонструють еліптичність: мовець опускає частину синтаксичних елементів, але контекст першого сегмента легко відновлює їхнє значення. Такий тип структур формує динамічніші й стисліші висловлення, які водночас зберігають логічну та емоційну цілісність

2. Семантичний критерій класифікації враховує специфіку смислових зв'язків між окремими сегментами. У цьому разі важливою є наявність синтаксичного зв'язку, тобто формально оформленої смислової залежності між синтаксичними одиницями. Такий зв'язок проявляється в різних моделях поєднання слів – наприклад, у конструкціях типу батько колеги, колега батька, читати газету, спостерігати за зорями, багато цікавого, бажання навчатися, свіжий хліб тощо – де кожна з цих моделей відображає певний тип взаємозв'язків між компонентами. Відповідно, сегментовані конструкції можуть бути пояснювальними, уточнювальними, причиновими, результативними, протиставними тощо. Пояснювальні слугують для розкриття сутності явища або поняття, згаданого в першому сегменті; уточнювальні забезпечують деталізацію; причинові й результативні підкреслюють логічні

зв'язки. Така семантична диференціація поглиблює змістове наповнення й розширює можливості комунікативного впливу на адресата.

3. Функційний критерій зосереджує увагу на комунікативному призначенні сегментованих конструкцій: вони забезпечують не лише передачу інформації, а й моделювання ставлення мовця, організацію тексту та керування сприйняттям інформації адресатом.

Окремої уваги заслуговують сегментовані конструкції з називним уявленням, які мають складну синтаксичну й семантико-комунікативну структуру. У них сегмент виконує роль комунікативного суб'єкта, а постсегментна частина – комунікативного предиката. Як зазначає О. Бакун, «залежно від типу зв'язку між сегментом (комунікативним суб'єктом) і постсегментним компонентом (комунікативним предикатом) у конструкціях з називним уявленням відбувається кореферентна заміна. Залежно від структурно-семантичної характеристики елементів, які замінюють і якими замінюють для називного уявлення властива предикативна і непередикативна заміна. Залежно від позиції корелята СК з називним уявленням характерні два типи заміни – постцедентна і антицидентна» [2, с. 120].

Система функцій сегментованих конструкцій надзвичайно розгалужена. У науковій літературі виокремлюють кілька базових функцій, які безпосередньо пов'язані з їхнім експресивним статусом та репрезентують окремий вектор дії на сприйняття інформації адресатом, формуючи відповідний прагматичний ефект:

– **функція актуалізації.** Сегментація виділяє ключові фрагменти висловлення, переміщує їх у позицію сильного логіко-комунікативного наголосу й отже керує «фокусом» читацької уваги. За П. Дудиком, це «змістове, синтаксичне та інтонаційне виділення одного чи кількох другорядних членів речення з метою посилення їх значеннєво-комунікативної важливості» [24, с. 366]. Таке виділення фокусує увагу реципієнта на ключових компонентах, створює ефект смислової напруги або очікування за допомогою свідоме порушення звичного порядку й маніпуляцію інтонацією та ритмікою.

– **Емоційно-експресивна функція** формує динамічний і напружений інтонаційний малюнок, що підсилює вплив повідомлення на адресата. У стані підвищеного емоційного напруження, коли мовець найбільше зацікавлений у спрямуванні поведінки слухача у бажаному напрямі, його висловлення набуває афективного забарвлення, адже він спирається на власний мовленнєвий досвід і розуміє, що емоційно насичене мовлення є результативнішим засобом переконання. Такий ефект забезпечується варіюванням частоти тону та сили голосу, різкими змінами темпу висловлення, прискоренням артикуляції, коливаннями тривалості паузи перед реакцією на репліку співрозмовника, а також появою артикуляційних збоїв, що поєднуються з навмисно посиленою вимовою, яка подеколи переходить у скандування. В художньому стилі розчленування речень відповідає внутрішньому стану персонажів, їхнім психоемоційним коливанням і реакціям на події, адже саме парцеляція й сегментація виступають інструментами глибшого психологізму.

– **ритмотвірна функція** пов'язана з композиційними особливостями тексту, адже сегментовані конструкції задають певний ритм, що наближає прозовий твір до поетичного. Б. Сахно підкреслює, що такі синтаксичні одиниці покликані акцентувати концептуально значущі змістові фрагменти (за умови парцеляції присудка), сприяти передачі психологічної напруги, динамічності та покроковості наростання думки, емоції, ліричності, поетичності, відповідній симетричній та ритмічній організації тексту [48, с. 154].

– **характерологічну функцію** формує відтворення індивідуальних мовленнєвих рис персонажів, яке дає змогу окреслити їхній освітній, культурний і соціальний рівень. Як засіб стилізації сегментовані конструкції імітують діалекти, дитяче, народне, професійне мовлення, що забезпечує достовірність образів і надає оповідному мовленню гнучкості й варіативності.

– **функція стилізації** розширює межі характерологічної, оскільки її завдання – імітація функційних стилів. У цьому вимірі сегментовані конструкції виступають засобом створення ефекту невимушеності,

спонтанності, наближення письмового мовлення до живого діалогу. Як зазначає О. Селіванова, «синтаксис розглядає експресивні функції парцеляції, сегментації, вставних конструкцій, побудови складних речень, еліпсиса, антиеліпсиса, усічення тощо» [49, с. 456], тобто весь арсенал засобів стилістичної гнучкості.

Лінгвостилістичний потенціал сегментованих конструкцій формує їхня взаємодія з традиційними фігурами й тропами. Сегментація здатна підсилювати або моделювати такі прийоми, як:

- **градація** – послідовне нарощування ознаки, коли кожен новий сегмент підсилює попередній, формуючи емоційне чи логічне піднесення;
- **антитеза** – контрастне зіставлення змісту сегментів, що відбиває суперечливість реалій або внутрішні протиріччя персонажів;
- **паралелізм** – повторення подібних синтаксичних конструкцій, розташованих у сегментованому ланцюгу;
- **хіазм** – перехрещене розміщення компонентів у суміжних сегментах;
- **анафора та епіфора** – повтор початкових або кінцевих елементів у сусідніх сегментах, що створює ефект інтонаційної хвилі.

Семантико-прагматичні аспекти функціонування сегментованих конструкцій демонструють, що ці структури не зводять свою роль до суто логічної організації тексту. Сегментація водночас структурує логічний каркас висловлення й емоційно залучає адресата: читач уповільнює сприйняття, робить паузи, переосмислює попередню інформацію, встановлює зв'язки між сегментами, що спонукає його до активної співучасті в розгортанні смислу.

О. Селіванова підкреслює, що когнітивна парадигма в лінгвістиці трактує мову як інструмент набуття, збереження, опрацювання та використання знань і зосереджується на тому, як за допомогою мови відбуваються концептуалізація та категоризація зовнішнього світу й внутрішнього досвіду людини. Становлення цієї парадигми відбулося в руслі когнітивної науки, яку дослідниця описує як сферу, зосереджену на знанні й пізнанні – на результатах сприйняття реальності та предметно-пізнавальної

діяльності, упорядкованих у систему й репрезентованих у свідомості, що слугують підґрунтям когнітивних процесів [49, с. 32]. Це дає підстави трактувати сегментовані конструкції як когнітивно-прагматичні одиниці з глибокими зв'язками з психолінгвістичними механізмами обробки інформації.

Когнітивні механізми сприйняття сегментованих конструкцій пов'язані з тим, що адресат змушений активно добудовувати смисл між сегментами, співвідносити виведені на поверхню фрагменти з імпліцитним змістом. Як слушно зауважує М. Кочерган, «зв'язок мовознавства з психологією полягає в тому, що в мові відображається психічний склад, менталітет народу – носія мови, а породження і сприйняття мовлення має психічне підґрунтя» [37, с. 10]. Це потребує додаткових ментальних зусиль, але одночасно поглиблює емоційне чи логічне розуміння повідомлення.

Соціолінгвістичні аспекти функціонування сегментованих конструкцій виявляються за допомогою їхню варіативність у межах різних соціальних груп, мовних практик та функційних стилів: «Члени молодіжних субкультур та молодіжних груп створюють, запозичують або переймають коди, що використовуються для утвердження позиції молоді по відношенню до світу дорослих. Аналіз білінгвізму у студентів розширює розуміння молодіжного соціолекту, що функціонує у двомовних та багатомовних спільнотах, висвітлює всі інноваційні процеси...» [23, с. 4]. Застосування таких конструкцій нерозривно пов'язане з соціальним контекстом мовлення: віком, освітнім рівнем, професійною належністю, соціальним статусом мовця. Особливо помітною є сегментація в сучасному медійному, інтернет- та розмовному дискурсах, де вона сприяє створенню тексту, зрозумілого й емоційно привабливого для широкої аудиторії.

У таких умовах сегментовані конструкції виконують не лише експресивну, а й ідентифікаційну функцію: вони сигналізують про приналежність до певної соціальної або вікової групи, до окремої мовної субкультури. Крім того, наявність таких структур у публіцистичних і розмовних текстах забезпечує ефект наближеності до реципієнта, імітації

живого, природного мовлення, яке є зрозумілим та емоційно прийнятним для широкої аудиторії.

Діахронічний аспект засвідчує, що впродовж XX–XXI ст. сегментовані конструкції набувають дедалі більшої значущості у художній, публіцистичній, розмовній мові. За О. Селівановою, «у 60-ті р. р. XX ст. у східнослов'янських синтаксичних студіях з'явився термін «експресивний синтаксис»» [49, с. 455–456], що засвідчило про інституціоналізацію явища в межах мовознавчої науки, його поступове осмислення в рамках функційного, когнітивного, прагматичного напрямів. З моменту фіксації цього терміна дослідники почали розглядати сегментовані конструкції не лише як одиниці мови, а як інструмент мовленнєвої дії, у якому акумулює себе індивідуально-авторський стиль, прагматична спрямованість та інтонаційна організація висловлення.

Міжмовні студії демонструють, що сегментація має універсальний характер, проте конкретні форми сегментації залежать від типологічних властивостей мови. В аналітичних мовах домінують інтонаційні й позиційні засоби, а у флективних мовці активніше застосовують морфологічні та синтаксичні показники. Українська мова, за оцінками дослідників, володіє багатим арсеналом для творення сегментованих конструкцій, зокрема з приєднувальними та парцельованими елементами, тому сегментація становить невіддільну частину її експресивного ресурсу. Це зумовлює флективна будова мови, різноманіття інтонаційних моделей і висока рухливість порядку слів.

Типологічні особливості реалізації сегментованих конструкцій в українській мові формуються під впливом комплексу чинників: з одного боку – граматичних, з іншого – стилістичних та інтонаційних. Мовці виділяють важливу інформацію, тематизують або рематизують її, змінюючи синтаксичний порядок елементів у висловленні.

Методологічні підходи до вивчення сегментованих конструкцій в українському мовознавстві характеризуються багатоаспектністю. Умовно їх можна поділити на структурний, функційний, прагматичний та когнітивний.

Структурний підхід зосереджується на аналізі граматичної організації сегментованих конструкцій, типах синтаксичного зв'язку, позиційній взаємодії сегментів, пунктуаційному та інтонаційному оформленні. **Функційний підхід** спрямований на виявлення комунікативної ролі таких структур, їхнього місця у створенні стилістичної цілісності тексту. **Прагматичний підхід** аналізує зв'язок між мовною формою й комунікативними умовами, зокрема такими, що виходять за межі «очікуваної» граматичної норми. **Когнітивний підхід** розглядає сегментацію як відображення ментальних операцій, що з'єднують синтаксис, семантику й прагматику [32, с. 77]. До перспективних напрямів належать корпусні, комп'ютерні, психолінгвістичні й нейролінгвістичні дослідження, які дають змогу моделювати розпізнавання й інтерпретацію сегментованих конструкцій та оцінювати їхній прикладний потенціал (реклама, медіадискурс тощо).

Перспективи подальшого дослідження сегментованих конструкцій пов'язані з упровадженням інноваційних методів аналізу мовного матеріалу, серед яких особливе місце займають засоби корпусної, комп'ютерної та нейролінгвістики. Використання корпусів текстів дає змогу здійснювати кількісні та якісні спостереження за функціонуванням сегментованих конструкцій у різних типах текстів, жанрах і стилях. Це дає змогу простежити частотність вживання певних структур, виявити закономірності їхнього функціонування в синхронному та діяхронному аспектах.

Отже, сегментовані конструкції постають важливим явищем сучасного синтаксису, яке поєднує структурні, семантичні, когнітивні й прагматичні параметри. Вони функціують як синтаксичні експресеми, що об'єднують формальне розчленування висловлення з роллю комунікативного жесту, стилістичного сигналу й засобу впливу на адресата.

1.2. Лінгвопрагматика вивчення сегментованих конструкцій

Сучасна лінгвістика характеризується активним розвитком прагматичного напрямку, що зосереджує увагу на функціонуванні мовних одиниць у конкретних комунікативних ситуаціях. Мову розглядають не лише як систему знаків, а як інструмент дії, за допомогою якого адресант реалізує свої наміри, впливає на співрозмовника, структурує спільний комунікативний простір. У цьому контексті сегментовані конструкції потребують аналізу не тільки з погляду граматичної організації, а й щодо їхньої експресивно-стилістичної та комунікативно-прагматичної ролі.

Прагматичний аспект дослідження мови передбачає аналіз взаємовідношень між мовними знаками та їхніми користувачами і з'ясування того, як мовні одиниці діють у конкретних комунікативних актах. У центрі уваги – не лише структура, а й цільова спрямованість висловлення, інтенції мовця та очікування адресата. Як слушно зауважує В. Гончарук, «у сучасних наукових дослідженнях важливу роль у вивченні наукового дискурсу відіграють семантичні та прагматичні аспекти мовленнєвих актів» [21, с. 4]. Це підкреслює, що прагматика є дієвим інструментом для розуміння механізмів породження й інтерпретації висловлювань, зокрема таких, що виходять за межі очікуваної синтаксичної норми.

У контексті сегментованих конструкцій прагматичний підхід дає змогу простежити, як за допомогою навмисного розчленування синтаксичної цілісності автор створює додаткові смислові й експресивні ефекти. Сегментація виявляє себе не лише як формальний прийом, а як засіб прагматичного впливу, що актуалізує інтенції мовця й викликає в читача емоційно-оцінні реакції. Аналіз сегментованих конструкцій у межах теорії мовленнєвих актів дає змогу побачити глибинні комунікативні стратегії автора й зрозуміти, як синтаксичні відхилення стають ефективними засобами впливу в тексті.

Як зазначає О. Селіванова, «вербальна комунікація – цілеспрямована лінгвопсихоментальна діяльність адресанта й адресата у процесі інформаційного обміну та впливу на співрозмовника за допомогою знаків

природної мови. Інформаційний обмін передбачає передачу різних змістів: денотативного, конотативного, прагматичного, естетичного і т. ін.» [49, с. 552–553]. У цьому контексті сегментовані конструкції доцільно розглядати як особливий тип мовленнєвих актів, спрямованих на досягнення конкретних комунікативних цілей: сегментація нашаровує додаткові прагматичні смисли на базове семантичне значення висловлення.

Одним із основних механізмів прагматичного впливу сегментованих конструкцій є створення комунікативної напруги, що виникає за допомогою відхилення від звичної синтаксичної структури. Адресат змушений приділити додаткову увагу незвичному елементові, що активізує сприймання та сприяє формуванню прагматичних імплікатур. О. Мартинова наголошує: «Плануючи спілкування, адресант має продумати не тільки тему комунікації, реалізацію комунікативної мети, визначити власну комунікативну тактику і стратегію: кооперативну чи конфронтивну; але й передбачити умови протікання спілкування» [40, с. 203]. Відхилення від очікуваного синтаксичного оформлення стає одним із засобів такої стратегії, бо змушує адресата активніше інтерпретувати висловлення.

На думку А. Загнітка, саме «прагматичні властивості тексту роблять його дискурсом, що дозволяє кваліфікувати його не просто як замкнуту послідовність речень, а як замкнуту послідовність мовленнєвих актів» [32, с. 15]. Така позиція узгоджує сегментовані конструкції з розумінням їх як складників не тільки синтаксичної, а й дискурсивної організації тексту, адже кожен сегментований вислів виконує роль окремого мовленнєвого акту з власним прагматичним завданням, і тут дослідники наголошують на тому, що сегменти формують цілісну комунікативну структуру висловлення.

Сегментовані конструкції реалізують широкий спектр комунікативно-прагматичних функцій. За характером впливу на адресата вирізняють емоційно-експресивну, актуалізацій, контактовстановлювальну, персуазивну та естетичну функції.

– **емоційно-експресивна функція** полягає у створенні додаткових емоційних конотацій, що постають унаслідок відхилення від стандартної синтаксичної моделі. Сегментація дає змогу передати емоційний стан мовця, його оцінку подій, сформувати атмосферу інтимності чи напруги. І. Вихованець звертає увагу на те, що роль речення можуть виконувати навіть окремі слова, які не утворюють реального простого речення, проте справляють експресивний ефект – на кшталт: «Ми не перебуваємо. Сосна вища» [13, с. 71]. Подібна нестандартність синтаксичної форми підсилює емоційну виразність повідомлення.

– **Функція актуалізації** полягає в тому, що за допомогою сегментації мовець виділяє найважливіші для нього елементи висловлення. Окреме розміщення певних компонентів надає їм додаткової комунікативної ваги, фокусує увагу адресата, що особливо суттєво в художньому тексті.

– **контактовстановлювальна функція** полягає у створенні ефекту безпосереднього, невимушеного спілкування між мовцем і адресатом. Сегментація зближує письмове мовлення з усним, надає йому рис спонтанності, що сприяє формуванню довірливого контакту з читачем.

– **персуазивна функція** пов'язана зі здатністю сегментованих конструкцій посилювати переконливість висловлення: сегментація структурує думку, підкреслює причинно-наслідкові зв'язки, підтримує риторичний вплив. Н. Голуб слушно зауважує: «Стрижень ораторської мови становить сукупність мовних засобів усіх рівнів..., організованих за законами риторики у живий чи писаний текст, без чого неможливі інші її характеристики (впливовість, емоційність, логіка, краса, переконливість, елегантність, образність тощо)» [20, с. 19]. Сегментовані конструкції в художньому мовленні часто забезпечують саме таку поєднану дію – структурованість, логічність, експресивність та переконливість художнього мовлення.

– **естетична функція** проявляє себе у здатності сегментації формувати особливу ритміку й мелодику мовлення, стилістичну витонченість тексту. Сегментовані конструкції виступають важливим засобом художньої

виразності, за допомогою яких автор увиразнює індивідуальний стиль і відтворює тонкі смислові нюанси, і тут автор цілеспрямовано використовує сегментацію як стилістичний прийом.

З погляду комунікативного наміру мовця сегментовані конструкції можна поділити на інформативні, емоційно-оцінні, волюнтативні та естетичні. **Інформативні** зорієнтовані на подання фактичних даних із підкресленням їхньої актуальності, **емоційно-оцінні** передають суб'єктивне ставлення й почуття, **волюнтативні** покликані впливати на поведінку адресата (просити, наказувати, радити), а **естетичні** спрямовані насамперед на створення художнього ефекту й поетизацію мовлення.

Прагматичне функціонування сегментованих конструкцій залежить від контекстуальних чинників: типу дискурсу, комунікативної ситуації, соціальних ролей учасників, рівня довіри, культурного та регіонального тла. У художньому дискурсі домінують естетична й емоційно-експресивна функції, у публіцистичному – персуазивна й актуалізацій. Офіційна комунікативна ситуація, як правило, обмежує можливості сегментації, натомість неофіційна або художньо змодельована дає змогу вільніше експериментувати з синтаксичною будовою.

Сегментація створює когнітивне напруження, оскільки розриває очікуваний порядок елементів. Це потребує додаткових ментальних зусиль для інтерпретації змісту, активізує увагу реципієнта й сприяє глибшому осмисленню та запам'ятовуванню інформації. У процесі сприйняття адресат послідовно здійснює: первинна обробка синтаксичної структури, вияв порушення очікування, пошук прихованих прагматичних імплікатур, інтеграція додаткових смислів у загальне значення повідомлення.

У художньому мовленні автори активно застосовують різні прагматичні стратегії для створення сегментованих конструкцій, адже вони відіграють важливу роль у формуванні естетичної та комунікативної цінності тексту. Серед них вирізняють:

- **стратегію емоційного впливу** (сегментація для посилення емоційного забарвлення тексту, передавання внутрішнього стану персонажа);
- **стратегію логічного структурування** (чітке вибудовування смислових акцентів, виокремлення ключових фрагментів);
- **стратегію створення інтимності спілкування** (наближення письмового тексту до усної розмови, ілюзія безпосереднього діалогу з читачем);
- **стратегію естетичного оформлення** (побудова оригінальних ритмомелодичних форм, підкреслення індивідуальності стилю та естетичної довершеності тексту).

Як слушно зауважує С. Соколовська, «пріоритетом у прагмалінгвістичних дослідженнях став дискурс, його види, стратегії і тактики, комунікативні принципи і максими» [51, с. 104]. Саме за допомогою систему стратегій і тактик автор досягає бажаного комунікативного ефекту, а сегментація забезпечує реалізацію цих стратегій на синтаксичному рівні.

Важливим компонентом прагматичної організації сегментованих конструкцій є прагматичні маркери сегментації – інтонаційні, пунктуаційні, лексичні та граматичні засоби, що сигналізують про додаткові смисли. В усному мовленні вирішальну роль відіграє **інтонація**: вона позначає межі сегментів, вказує на тип відношень між ними, виражає емоційний стан мовця. У письмовому мовленні її функції перебирає **пунктуація** (тире, двокрапка, дужки, три крапки), яка відтворює інтонаційний малюнок і маркує прагматичні зв'язки між частинами. **Лексичні показники** (частки, вигуки, службові слова) посилюють або пом'якшують ефект сегментації, підкреслюють оцінність чи емоційність, а **граматичні форми** (тип речення, наявність/відсутність підмета, особа дієслова тощо) додатково структурують комунікативний простір. Як наголошує Д. Крістал, інтонаційні засоби не обмежуються передачею синтаксичної структури висловлення, а виконують важливу прагматичну роль – спрямовують інтерпретацію смислу й виявляють комунікативний намір

мовця [64]. Це особливо добре демонструє, наскільки інтонація та інші просодичні маркери є ключовими для створення прагматичних ефектів, адже саме вони забезпечують додаткові смислові та емоційні відтінки у спілкуванні.

Прагматичні властивості сегментованих конструкцій також відображають національні моделі мовленнєвої поведінки. Для української мови загалом властиве тяжіння до емоційності й експресивності, що зумовлює активне залучення емоційно-експресивних сегментів і в художньому дискурсі, і в інших типах мовлення. Регіональні особливості (зокрема західноукраїнські) впливають на вибір лексики, інтонаційні моделі, характер сегментації й формують специфіку локальних мовленнєвих стратегій.

Художній дискурс створює особливо сприятливі умови для реалізації прагматичного потенціалу сегментованих конструкцій. Вони не лише передають інформацію, а й формують художні образи, підкреслюють індивідуальність авторського стилю, створюють емоційну атмосферу твору. Справедливо зазначено, що «до особливостей функційно-стильової єдності «мова художньої літератури» належать такі: єдність комунікативної й естетичної функцій; ... художньо-образна конкретизація як основна загальна специфічна стильова риса; широке використання зображально-виражальних засобів; ... використання діалектизмів, жаргонізмів, професіоналізмів, просторічних слів; використання образних засобів мови» [47, с. 8]. У такому середовищі сегментовані конструкції виступають одним із ключових інструментів поєднання комунікативної й естетичної функцій, а їхнє прагматичне навантаження проявляє себе на перцептивному, когнітивному й емоційному рівнях, і тут мовець цілеспрямовано використовує сегментацію для посилення впливу. Отже, лінгвопрагматичний підхід до вивчення сегментованих конструкцій відкриває широкі можливості для розуміння їхньої комунікативної природи та функційного потенціалу. Він дає змогу розглядати сегментовані конструкції не лише як синтаксичні структури, а як дієві засоби прагматичного впливу, що формують комунікативну ефективність висловлення. Особливо перспективним є застосування цього підходу до

аналізу художнього мовлення, зокрема прози Марії Матіос, у якій сегментовані конструкції виконують комплексну функцію: передають інформацію, моделюють художні образи, творять емоційний фон та окреслюють індивідуальний авторський стиль.

Висновки до першого розділу

Перший розділ містить характеристику основних теоретичних положень та лінгвопрагматичні засади сегментованих конструкцій як важливого явища експресивного синтаксису української мови. З'ясовано, що сегментація – це не лише структурний прийом розчленування висловлення, а й дієвий засіб комунікативної виразності, який забезпечує емоційність, логічну акцентуацію та смислову виокремленість повідомлення.

Установлено, що сегментовані конструкції мають двочастинну будову: перший компонент конструкції, як правило, виконує тематичну функцію (передає відому інформацію), тоді як другий виконує рематичну роль, подаючи нові смислові дані. Мовець розділяє висловлення інтонаційно й пунктуаційно; він визначає межі сегментів відповідно до своєї комунікативної мети й відбиває власні інтенційні настанови, і тут він свідомо керує структурою висловлення.

Розмежовано поняття парцеляції та приєднування як двох основних способів синтаксичного дроблення. Мовець розглядає парцеляцію як прийом актуалізації змістового ядра висловлення, коли він виносить окремий елемент у самостійний сегмент, тоді як приєднування пов'язане зі структурним розширенням речення, додаванням уточнювальних, пояснювальних чи оцінних фрагментів при збереженні залежності від основної частини.

Сформульовано загальні критерії класифікації сегментованих конструкцій:

- за структурою (моделі з повним і неповним оформленням постсегментної частини);
- за семантикою (пояснювальні, уточнювальні, причинові, результативні, протиставні тощо);

– за функціями (актуалізації, емоційно-експресивна, ритмоутворювальна, характерологічна, стилізації).

Показано лінгвостилістичний потенціал сегментації: вона створює умови для реалізації градації, антитези, паралелізму, анафори, епіфори та інших фігур, що посилюють ритміку, емоційність і психологічну глибину висловлення. Сегментовані конструкції формують ритм тексту, наближають прозу до поетичної організації мовлення й сприяють вираженню внутрішнього стану мовця чи персонажа.

У межах когнітивно-прагматичного підходу аргументовано, що сегментація відображає природний процес сприйняття й осмислення інформації: вона активізує увагу адресата, створює паузу напруження, стимулює емоційне залучення й сприяє кращому запам'ятовуванню змісту. Прагматичний ефект сегментації залежить від типу дискурсу, комунікативної ситуації, соціальних ролей учасників спілкування та культурного тла.

У межах лінгвопрагматичного аналізу з'ясовано, що сегментовані конструкції реалізують низку комунікативних функцій: емоційно-експресивну, актуалізацію, контактовстановлювальну, персуазивну та естетичну. Відповідно до комунікативного наміру мовця їх можна поділити на інформативні, емоційно-оцінні, волюнтативні та естетичні. У художньому дискурсі ці функції взаємодіють, забезпечуючи поєднання комунікативної та естетичної дії.

Окреслено основні стратегії використання сегментованих конструкцій у художньому мовленні: стратегію емоційного впливу, стратегію логічного структурування, стратегію створення інтимності спілкування та стратегію естетичного оформлення тексту. Вони забезпечують природність, переконливість і стилістичну довершеність авторського висловлення.

Важливим результатом є виокремлення в межах експресивного синтаксису трьох груп сегментованих конструкцій, релевантних для подальшого аналізу мовотворчості Марії Матіос:

– парцельованих комунікатів (результат структурно-семантичного й інтонаційного вичленування значущих елементів висловлення);

- приєднувальних конструкцій (додаткові сегменти, що розширюють і коментують базову частину);
- незакінчених висловів (апосіопез), які оформлюють межу між сказаним і замовчаним.

Усі названі різновиди поєднують двочастинну організацію висловлення з інтонаційною виділеністю постсегментної частини й функціують як синтаксичні експресиви з виразним комунікативно-інтенційним та естетичним потенціалом.

Отже, сегментовані конструкції постають як складник експресивного синтаксису української мови, що поєднує граматичну форму з комунікативним змістом. Вони відображають індивідуальність мовлення, посилюють його емоційність і гнучкість, виступають ефективним засобом комунікативного впливу й реалізації авторського задуму. Сформульовані у першому розділі теоретичні та лінгвопрагматичні засади створюють підґрунтя для подальшого аналізу парцельованих, приєднувальних і незакінчених сегментованих конструкцій у мовотворчості Марії Матіос, що становить предмет наступних розділів роботи.

РОЗДІЛ 2.

СИНТАКСИЧНА СЕГМЕНТАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ПАРЦЕЛЯЦІЇ ТА ПРИЄДНУВАЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ

2.1. Парцельовані конструкції як маркери експресивності

Парцеляція як стилістичний прийом посідає особливе місце в системі синтаксичних засобів художнього мовлення. Це явище полягає в тому, що мовець розчленовує цілісну синтаксичну структуру на кілька інтонаційно-смыслових сегментів, завдяки чому формується особливий ритм висловлення й підсилюється емоційна насиченість тексту. У прозі Марії Матіос парцельовані конструкції постають одним із провідних інструментів експресивного синтаксису, що дає змогу передати внутрішній стан персонажів, відтворити психологічну напруженість, відчуття внутрішнього зламу, характерного для драматичних подій і глибинних душевних конфліктів.

Теоретичні засади вивчення парцеляції було закладено в працях провідних лінгвістів, які розглядали це явище в контексті загальних тенденцій розвитку синтаксису сучасної української мови. У. Галів слушно зауважує, що парцеляція – це «явище завжди стилістично марковане, за допомогою якого мова здійснює своє комунікативне завдання» [19, с. 47–48]. Таке розуміння вказує на вторинність парцеляції щодо нормативної синтаксичної організації речення й водночас – на її особливу художню та комунікативну значущість. Парцеляція не є механічним дробленням речення: це свідомо вмотивований прийом, спрямований на досягнення конкретного емоційно-стилістичного й прагматичного ефекту.

Подальші дослідження сприяли уточненню критеріїв відмежування парцеляції від суміжних синтаксичних явищ – еліпсиса, приєднування, інверсії. Дослідники розглядають парцеляцію як стилістично мотивоване членування висловлення, що виконує виразну комунікативну функцію. Вона поєднує інтонаційну завершеність, семантичну повноту та певну функційну автономність парцелята, що дає змогу сприймати його як самостійну

синтаксичну одиницю, зберігаючи при цьому граматичну й змістову залежність від базового речення.

У комунікативно-інтенційному ракурсі важливими є напрацювання Шабат-Савки комплексно описала категорію комунікативної інтенції як міжрівневу, синтаксично зорієнтовану одиницю, що реалізується в модально-інтенційних конструкціях, реченнєвих еквівалентах і дискурсивних висловленнях. У монографії дослідниця підкреслює, що типи інтенцій (інформативні, емотивно-оцінні, спонукальні, метакомунікативні, естетичні тощо) пов'язані з певними синтаксичними моделями й різновидами тексту – від окремого висловлення до цілого дискурсу

Парцельовані комунікати розглядають як важливий інструмент реалізації комунікативної інтенції, оскільки вони функціонують як релевантні синтаксичні засоби, що дають змогу мовцеві виразити свої наміри, спрямовані на виокремлення змістового центру висловлення та окреслення інтенційної домінанти. Завдяки таким конструкціям розширюється й поглиблюється інформаційний обсяг висловлення, увиразнюється індивідуальне бачення світу, а також підсилюються емоційно-оцінні параметри тексту. Функційний потенціал парцельованих комунікатів прямо залежить від прагматичної компетенції мовця, його здатності модифікувати звичну синтаксичну структуру для створення додаткової експресивності та динаміки художнього викладу.

У спеціальній літературі також наголошено на взаємозв'язку парцеляції з іншими різновидами синтаксичного дроблення. Дослідники відзначають, що членованість тексту як спосіб його організації виявляє себе і в сегментованих конструкціях, сутність яких «полягає в розчленуванні висловлення на дві взаємопов'язані і водночас структурно й функційно розмежовані частини з метою виразнішого, переважно експресивного, звучання їх» [44, с. 111]. Це засвідчує складність і багатоаспектність явища, потребу диференційованого підходу до аналізу сегментації, парцеляції та приєднування.

У теорії комунікативного синтаксису парцельовані конструкції посідають чільне місце серед нестандартних синтаксичних утворень. У монографії С. Шабат-Савки підкреслено, що до засобів реалізації комунікативної інтенції належать, зокрема, синтаксичні конструкти з особливою будовою й виразною експресивною функцією – парцельовані комунікати, які постають результатом членування єдиного синтаксичного цілого на окремі компоненти з метою їхньої інформативної викінченості й ситуативної значущості [60]. Саме в такому теоретичному полі парцельовані конструкції в прозі Марії Матіос доцільно розглядати як синтаксичні експресеми – одиниці експресивного синтаксису, що концентрують інтенційний зміст, підсилюють емотивно-оцінне навантаження та забезпечують естетичний ефект.

Сучасні підходи до аналізу парцеляції поєднують структурний, семантичний, функційний, когнітивний і прагматичний аспекти. Такий інтегрований підхід дає змогу описати не лише формальні параметри парцельованих конструкцій, а й їхню роль у текстотворенні, у розгортанні інтенційного простору висловлення. Особливої уваги набувають когнітивні механізми, що лежать в основі сприйняття парцельованих одиниць: «У живому розмовному мовленні логіко-семантичні зв'язки між реченнями передаються за допомогою інтонаційного наголошення, повтору тощо. Це пояснює притаманну парцеляції специфічну інтонацію ... виконує членувальну роль, оскільки синтаксично ціла структура розділяється на окремі частини. З іншого боку, інтонація виконує видільну функцію, позаяк у парцелят виноситься важлива інформація, та зберігає при цьому семантичну залежність обох частин» [54, с. 4]. Вони активують у свідомості читача процеси зіставлення, доповнення та емоційного резонансу, що забезпечує підвищений естетичний ефект і впливає на загальне сприйняття тексту.

Важливим є й питання семантико-граматичної природи парцеляції. Дослідники підкреслюють, що при формальному відокремленні зберігається і граматичний, і змістовий зв'язок парцелята з основною частиною; текстове

впорядкування змісту, досягнуте таким членуванням, полегшує сприйняття висловлення й дає змогу адресатові поступово нарощувати смислові зв'язки. Отже, парцеляція поєднує граматичну основу цілого речення з новою організацією його поверхневої структури, створюючи додатковий простір для реалізації інтенцій мовця.

У структурно-семантичному плані парцельована конструкція складається з базового речення, що містить повну предикативну основу, і парцелята – синтаксично відокремленого сегмента, який має інтонаційну самостійність, проте зберігає змістовий зв'язок із головною частиною. Така взаємодія створює подвійний ефект: вона порушує граматичну очікуваність і водночас посилює емоційну концентрацію висловлення.

Морфологічні характеристики компонентів парцельованих конструкцій істотно впливають на їхній функційний потенціал. Різні частини мови, виступаючи в ролі парцелятів, поводяться в синтаксичній структурі по-різному: напр., іменники найчастіше деталізують або конкретизують іменну групу, прикметники підсилюють описовість, дієслова створюють ефект додаткової дії чи внутрішнього коментаря. Таке варіювання розширює експресивний потенціал мовлення, активізує його образність та інтонаційну виразність.

Лексико-семантичні зв'язки між базовою частиною та парцелятом також демонструють багатогранність: вони можуть бути пояснювальними, доповнювальними, конкретизуючими, контрастивними та іншими. Мовець формує їх відповідно до комунікативного завдання, і таким чином ці зв'язки посилюють смислову виразність висловлення.

Просодичні характеристики парцельованих конструкцій відіграють ключову роль у їхньому функціюванні як стилістичного засобу. Як зазначається в літературі, парцеляція «дає змогу наголосити на семантичному значенні відокремлюваних членів, виділивши їх у самостійні ритмо-інтонаційні одиниці» [56, с. 122]. Це пояснює механізм формування

особливого ритмомелодійного малюнка тексту за допомогою парцельованих структур.

У прозі Марії Матіос парцельовані конструкції виконують низку важливих функцій, серед яких найвиразнішими є експресивно-емоційна, ритмоторча, характерологічна, композиційна та прагматична. Кожна з цих функцій має свої специфічні механізми реалізації та естетичні ефекти.

Експресивно-емоційна функція проявляється в тому, що парцеляція посилює емоційне забарвлення висловлення, створює атмосферу напруження або, навпаки, умиротворення. Показовий епізод у повісті «Нація»: короткі відрубані репліки нарощують драматизм і концентрацію болю – «– *Били дуже?* – *Били...* – *І пальці в двері клали?* – *Клали...* – *Наговорив хтось на тебе, Уласію...* – *Наговорив...*» [Error! Reference source not found., с. 4], кульмінаційне «*Навіки!*» завершує хвилю, утворену парцеляцією, і фіксує паузу сенсу. Тут відокремлені фрази демонструють трагізм і відчай, передаючи емоційний надрив героїні за допомогою синтаксичну організацію її мовлення.

Ритмоторча функція тісно пов'язана зі здатністю парцеляції створювати особливий темпоритм прозового тексту. У творах Марії Матіос часто спостерігаємо ритмічну організацію за допомогою повторюваність парцельованих структур, які регулюють швидкість сприйняття інформації, створюють паузи для роздумів, акцентують увагу на важливих деталях.

Характерологічна функція полягає в індивідуалізації мовлення персонажів. за допомогою парцельовані фрази авторка передає особливості мовної поведінки, освітній рівень, психологічний стан героїв. У «Москалиці» нервова стислість і діловитість реплік позначають і мовну, і етичну позицію персонажів. Фрагментарні парцельовані репліки відтворюють сухість і твердість взаємодії.

Парцельовані конструкції виконують композиційну функцію: вони забезпечують перехід між частинами тексту, маркують вузлові сцени та зосереджують увагу на кульмінаційних деталях. У творі «Майже ніколи не навпаки» розділові «засіки» – розгорнуті переліки, розділені на короткі рядки

– вибудовують монтаж сцени: *«Ворожба – це коли...; коли...; коли...; ...Оце є мольфарство»* [5, с. 14], керуючи напругою пізнання й мірою відкриття таємниці. Це дає змогу авторці спрямовувати увагу читача та підкреслювати структурні вузли оповіді.

Прагматичний потенціал парцеляції полягає у формуванні читацького ставлення до персонажів і подій, у «підведенні» адресата до певного етичного висновку. В романі *«Армагедон уже відбувся»* відокремлене виведення смислу – *«Арена боротьби між Добром і Злом – наші серця»* [1, с. 1] – працює як виокремлений прагматичний центр, навколо якого організовано значну частину нарації.

Типологія парцельованих конструкцій у творчості Марії Матіос постає у ширшому контексті експресивного синтаксису, оскільки сама парцеляція розглядається як стилістичний прийом. Як зазначає Л. Мацько, «стилістичними прийомами називають різні способи комбінування мовних одиниць одного рівня у межах одиниць вищого рівня. Стилiстичний прийом ґрунтується на синтаґматичних відношеннях між стилістично маркованими і стилістично немаркованими одиницями в тексті» [52, с. 379]. Це дає підстави говорити про різноманітні структурно-семантичні модифікації парцеляції, які виявляють себе в художньому тексті. При цьому зазначається, що через значну кількість подібних одиниць спектр стилістичних прийомів, за допомогою яких вони реалізуються, є доволі широким. Водночас це розмаїття можна узагальнити, об'єднавши його в кілька найтиповіших і найчастотніших різновидів. Саме тому серед парцельованих конструкцій можна виділити кілька основних структурних типів парцеляції в прозі письменниці.

Парцеляція словосполучень передбачає відокремлення атрибутивної чи обставинної групи, тісно пов'язаної з головним словом у базовому реченні. У прозі Марії Матіос часто винесено окремою фразою оцінний предикат, який «підсвічує» попередню думку. Ізольований прикметник- парцелят додає психологічний штрих до характеристики персонажа.

Парцеляція другорядних членів речення. Вона полягає у відокремленні означень, додатків, обставин, що дає змогу посилити їхню семантичну вагу. Наприклад: *«Даруся, зів'яла, геть зовсім безсила, змаліла, як дитинка...»* [Error! Reference source not found., с. 1]. Окремий сегмент-констатація запускає причинний ланцюг сцени й акцентує переломний момент у внутрішньому стані героїні.

Парцеляція однорідних членів. Цей тип дає змогу створювати ефект нагромадження або поступового розкриття інформації. У «Нації» маємо виразну градацію: *«Корову. Двох конів. Три вози. І всі ґрунта. Лісок у Тренеті. Пашу у Виході. Города на Піску»* [Error! Reference source not found., с. 2] – послідовність іменникових парцелятив поетапно нарощує драматизм і демонструє масштаб до загальної картини.

Парцеляція підрядних частин становить найбільш складний тип, оскільки мовець виносить підрядну частину в позицію синтаксично самостійного, інтонаційно завершеного висловлення, хоч вона й зберігає семантичну залежність. У «Майже ніколи не навпаки» пропозиція-обіцянка переходить у відрубаний мотив-пояснення: *«Я хочу тобі відмовити твоє дурне серце. ... Бо сохне Дмитрик за тобою, а ти вмираєш за ним»* [Error! Reference source not found., с. 12]. Підрядна за змістом частина функціонує як окрема репліка, посилюючи психологічну напругу. У таких конструкціях парцелят зберігає свою підрядну природу, але набуває інтонаційної самостійності.

Парцеляція присудкових груп. Цей особливий тип становить характеристику виділень предикативних елементів у самостійні сегменти. У романі «Армагедон уже відбувся» послідовність ізольованих предикатів – *«поховали, / закопали, / ... прикрили, / ... роздали, / ... давали»* [Error! Reference source not found., с. 7] – моделює сухий, протокольний ритм дії, знімаючи традиційну «оповідну» інтонацію та підкреслюючи механістичність, безвихідь ситуації.

Інформаційна структура парцельованих конструкцій у прозі Марії Матіос тісно пов'язана з розподілом тема-рематичних відношень. Зазвичай

базова частина репрезентує тему, тоді як парцелят концентрує рематичну, нову інформацію. Як слушно зазначає Н. Чернушенко, «підходячи до аналізу парцеляції з позицій теорії актуального членування речення, дослідники вбачають у ній засіб створення у висловленні нового самостійного рематичного центру або кількох таких центрів. Ця видільна функція парцеляції є основною (постійною), бо відтворюється за умови будь-якої текстової реалізації парцельованого речення» [58, с. 160]. У художньому мовленні це дає змогу авторці послідовно зміщувати комунікативний фокус, підкреслювати найважливіші смисли, формувати складну ієрархію текстових акцентів (напр.: «Нікому. Навіть собі» [Error! Reference source not found.]).

Емоційно-експресивний потенціал парцельованих конструкцій пов'язаний із їхньою здатністю імітувати особливості живого мовлення з природними паузами, перериваннями, емоційними сплесками. У «Нації» читаємо: «— *Що ти, маку наїлася?! Таж під тобою земля двигтить усіди! – Двигтить, Юрку... двигтить*» [Error! Reference source not found., с. 2]. Структура уривчастих реплік відтворює стан внутрішнього хвилювання персонажа, його напругу й водночас ужитковість, «приземленість» мовлення.

У працях Шабат-Савки емотивність витлумачено як одну з антропоорієнтованих категорійних величин, тісно пов'язаних з автором художнього тексту, його комунікативними інтенціями та різнорівневими мовними засобами вербалізації задуму, підкреслено важливу роль експресивності у підсиленні емоційної насаги висловленого, в увиразненні інтенційної домінанти й емоційно-оцінної семантики тексту [62]. У цьому розумінні парцельовані конструкції в прозі М. Матіос закономірно постають як синтаксичні експресеми, що фокусують емотивно-оцінний зміст та естетичну ідею твору.

Парцельовані конструкції мають значний образотворчий потенціал, оскільки завдяки специфічній організації мовного матеріалу здатні формувати виразні художні образи. Кожен сегментований елемент у складі парцельованої побудови сприймається як додатковий штрих до загальної картини, тому разом

вони творять багатшаровий художній простір. У такий спосіб авторка досягає ефекту поступового нашарування смислів і відтінків, що поглиблює сприйняття образів.

Символічний аспект парцельованих конструкцій зумовлений їхньою здатністю передавати приховані, глибинні смисли за допомогою синтаксичну форму. Розчленованість вислову, винесення окремих елементів у самостійні синтаксичні позиції акцентують увагу на ключових деталях і створюють ефект смислової багатозначності. Коли авторка виділяє окремі фрази-сентенції на кшталт: «*Може, це і є кінець світу, лише ніхто не сповіщає про нього?*» [Error! Reference source not found., с. 7], вони функціують як символічні етично-філософські маркери, що рамкують прозову композицію.

У новітніх студіях про парцельовані комунікати С. Шабат-Савка наголошує, що ці синтаксичні одиниці – яскраві маркери інтенцій естетичності, афористичності та експресивності художнього тексту, а їх використання пов'язане з прагматичною компетенцією мовця, умінням трансформувати звичну синтаксичну структуру задля посилення образно-змістового й естетичного ефекту [61]. Це цілком відповідає спостереженням над прозою М. Матіос, де парцеляція не лише оформлює висловлення, а й задає ритм, інтонацію, емоційний регістр оповіді.

Контекстуальні умови функціонування парцельованих конструкцій у творчості Марії Матіос вирізняються значною варіативністю. Найчастіше такі структури трапляються в діалогах персонажів, де вони характеризують мовленнєву поведінку, емоційний стан, соціальний статус героїв: «*Що тобі у нас треба, гадюко?! – Як що треба?! – аж сперло їй у горлі. – Як то що треба?!*» [Error! Reference source not found., с. 7]. Короткі парцельовані репліки передають афективну реакцію, конфліктність ситуації, посилюють ефект «живої розмови».

В авторському мовленні парцеляція допомагає створити особливу атмосферу оповіді, регулювати темп розгортання подій, акцентувати важливі

деталі. Інтонаційні «ступені» розтягують момент невизначеності, посилюють відчуття тривоги.

Серед найхарактерніших стилістичних ефектів парцельованих конструкцій у прозі М. Матіос виокремлюються ефект несподіваності, ефект нагромадження, інтимізація оповіді, емоційне посилення та ритмічна організація тексту.

Ефект несподіваності виникає тоді, коли найважливіша або найнесподіваніша інформація переноситься в парцелят, що створює елемент сюрпризу для читача. У сцені з «Майже ніколи не навпаки» смерть Мариньки подано уривчастими короткими фразами, які змушують читача «спотикатися» на кожному слові: *«мертва Маринька дихає запахом чоловічого тіла, в якому змішалися запахи толоченої отави й соленого поту, стиглих яблук і свіжого молока, запах шкірки молодого ягнятка й запах слизького Дмитрикового сім'я, колись розлитого по Петруниних білих стегнах»* [Error! Reference source not found., с. 19]. Отже, синтаксична розірваність підсилює травматичність переживання.

Ефект нагромадження досягається послідовною парцеляцією кількох елементів: *«Прокляв себе. І той день. І той вечір. І того чоловіка...»* [Error! Reference source not found., с. 7] – послідовне нагромадження парцельованих об'єктів створює драматичний ефект посилення внутрішньої боротьби персонажа. Цей прийом дає змогу авторці створювати динамічні картини, де кожен новий елемент посилює загальне враження.

Ефект інтимізації оповіді пов'язаний з імітацією усного мовлення: *«Не бійся, дочко, я з добрим серцем, – сказала Маринька й першою пішла до хати. – Я хочу тобі допомогти, бо біда може бути...»* [Error! Reference source not found., с. 12]. Короткі, ніби напівпошепки вимовлені репліки зближують читача з персонажем, створюють атмосферу довіри.

Ефект емоційного посилення реалізується завдяки концентрації емоційного навантаження в парцеляті. У «Нації» кульмінаційні вигукі: *«Брате!!! Не вмирай! Я ж їх усіх перестріляю!!!»* [Error! Reference source not found.]

found., с. 4] – за допомогою інтонаційно розірвану структуру зосереджують енергію болю в кількох словах.

Ефект ритмічної організації тексту пов'язано з повторюваністю парцельованих структур: *«Не їла, не пила, до виходка не вставала – лиш чекала, коли тріснуть залізні обручі, що стисли голову, ніби хотіли зовсім її розтрощити»* [**Error! Reference source not found.**, с. 1]. Нервовий, уривчастий ритм синтаксичних повторів віддзеркалює психічний стан героїні, підсилює співпереживання читача.

Образотворчий потенціал парцельованих конструкцій полягає у їхній здатності створювати виразні художні образи завдяки особливій організації мовного матеріалу. Як слушно зазначає Л. Томусяк, «парцеляція постає як феномен експресивного синтаксису з когнітивно-функціональними підґрунтям» [55, с. 104]. Подібні синтаксичні структури не лише увиразнюють емоційне забарвлення висловлення, а й формують специфічну образність тексту. Кожен сегментований елемент у складі парцельованої побудови сприймається як додатковий штрих до загальної картини, тому разом вони вибудовують багат шаровий художній простір. У такий спосіб авторка досягає ефекту поступового нашарування смислів і відтінків, що збагачує враження від тексту та поглиблює сприйняття образів.

Поєднання парцеляції з іншими стилістичними засобами створює синергетичний ефект:

– разом із лексичним повтором вона посилює ритмічність: *«і щось шепче їй... шепче...»* [2, с. 1];

– у взаємодії з градацією забезпечує поступове наростання емоційної напруги: *«кипить і шкварчить, і нетерпеливиться, і несамовитіє, із ланцюга і гальм зривається, ніхто ні за недобре діло, ні за криве слово не відповідає, красти не соромиться, нахабством хизується?..»* [1, с. 6];

– у поєднанні з антитезою підкреслює контрастність: *«Оце є мольфарство. А вона не знає примівництва»* [2, с. 14];

– разом із метафорою й епітетом створює особливо виразні образи: *«Та довбня страху вкотре вдаряє в її карок...»* [2, с. 16].

Функційна значущість парцельованих конструкцій у художній системі Марії Матіос полягає в тому, що вони стають інструментом реалізації авторської концепції твору. У *«Нації»* програмно *«розшито»* світ на короткі блоки- висловлення: *«Розколений надвоє світ. / Розколені люди. / Розшматовані судьби...»* [4, с. 10] – це не лише описова тріада, а й маркер ідіостилу письменниці, де парцеляція перетворюється на композиційну формулу письма.

Естетична й філософська функції парцельованих конструкцій у прозі М. Матіос виявляються, зокрема, в тому, що ізольовані висловлення часто репрезентують авторські узагальнення, етико-

філософські сентенції. Епіграф *«Москалиці»* – *«Пташка пролетіла. / Крильцями махнула, / а знаку не лишила. / Так і життя людське»* [3, с. 1] – показує, як такі конструкції перетворюють прозовий текст на поетичну структуру, де кожен елемент має своє місце в загальній композиції. В епістолярному блоці твору *«Армагедон уже відбувся* ізольовані сентенції концентрують рефлексію. За допомогою синтаксичну організацію тексту авторка передає свої філософські погляди, своє розуміння основних життєвих питань.

Отже, парцельовані конструкції у творчості Марії Матіос – це не лише формально-синтаксичний прийом, а повноцінні синтаксичні експресеми, тісно пов'язані з комунікативною інтенцією, емотивністю й естетичністю художнього мовлення. Вони репрезентують індивідуальний стиль письменниці, забезпечують ритміко-інтонаційну організацію прозового тексту, моделюють психологічний простір персонажів і створюють багатовимірний комунікативно-інтенційний обшир, у межах якого далі осмислюють приєднувальні та незакінчені конструкції.

2.2. Функційний потенціал приєднувальних конструкцій

Приєднувальні конструкції становлять особливий інтерес у контексті дослідження сегментованих одиниць, оскільки вони не лише порушують звичайну лінійну структуру речення, а й створюють специфічний експресивний ефект. У прозі Марії Матіос приєднувальні конструкції функціонують як потужний засіб художньої виразності, що сприяє формуванню високої емоційної напруженості та психологічної реалістичності під час зображення внутрішнього стану персонажів. Завдяки своїй структурній автономності й інтонаційному виокремлені ці конструкції постають як сегментовані синтаксичні експреси, пов'язані з реалізацією інтенцій мовця та естетичної настанови автора.

Теоретичне осмислення приєднувальних конструкцій сягає праць лінгвістів ХХ ст., які визначили приєднування як особливий тип синтаксичного зв'язку з ознаками додатковості, факультативності й експресивності. Приєднувальні конструкції відрізняються від підрядних і сурядних зв'язків тим, що створюють ефект спонтанності, недомовленості або емоційного підсилення основної думки. Синтаксична єдність поєднується в них із структурною автономністю приєднуваного компонента: він зберігає залежність від базової частини, але виноситься в окрему інтонаційно-смыслову позицію. Такий граничний випадок синтаксичної сегментації зближує приєднувальні конструкції з парцельованими, однак приєднувальні сегменти відзначаються виразнішою «додатковістю» та коментувальним характером.

Історично увагу дослідників привернули насамперед уснорозмовні структури, які не вкладалися в традиційні схеми синтаксичного аналізу: вони характеризувалися особливою інтонаційною організацією, семантичною відносною самостійністю при граматичній залежності та експресивним забарвленням. Власне на ґрунті аналізу розмовного мовлення та його художнього відтворення сформувалося розуміння приєднання як окремого типу синтаксичного зв'язку поряд із сурядністю і підрядністю.

Сучасні інтерпретації приєднувальних конструкцій ґрунтуються на комплексному (структурному, семантичному, прагматичному, когнітивному)

підході. Їх розглядають не лише як синтаксичну модель, а й як важливий компонент прагматичної організації тексту, засіб створення когезії й когерентності, механізм актуалізації семантичних відношень у дискурсі. Приєднувальні сегменти часто маркують рематичні зони висловлення, уточнюють або переакцентують зміст основної частини, виводять на поверхню приховані оцінки мовця.

У прозі Марії Матіос приєднування нерідко використано як засіб імітації внутрішнього монологу, де думки персонажів переривають одна одну, відтворюючи природний плин свідомості. Показовим є уривок із роману «Майже ніколи не навпаки»: *«Що там казати... Кому вже кому, а собі Васирина може признатися... А згадати було що... Та ба... хіба що лише згадати...»* [2, с. 1]. У цьому фрагменті кожен приєднувальний компонент постає не лише граматичною частиною речення, а й інтонаційною зупинкою, елементом емоційної паузи. Авторка передає психологічну невпевненість і внутрішню боротьбу героїні за допомогою розщеплення синтаксичної єдності, унаслідок чого оповідь набуває природності й драматизму.

Теоретичні засади дослідження приєднувальних конструкцій у межах експресивного синтаксису спираються на розуміння приєднання як синтаксичної моделі, що поєднує властивості структурного зв'язку й текстової сегментації. Приєднувальний компонент доповнює базову частину речення, розширюючи або уточнюючи її зміст, однак завжди зберігає відтінок факультативності: його можна опустити, не порушивши граматичної цілісності, але втративши значну частину експресивного й смислового навантаження. Саме ця невід'ємність від базового речення при структурній автономності й інтонаційній виокремленості дає підстави кваліфікувати приєднувальні конструкції як сегментовані експресеми художнього мовлення.

Класифікація приєднувальних конструкцій у прозі Марії Матіос може бути здійснена за кількома критеріями. За морфологічним вираженням виокремлюють субстантивні, ад'єктивні, вербальні та адвербіальні приєднувальні елементи. За характером семантичних відношень розрізняють

приєднування пояснювального, доповнювального, протиставного, причинно-наслідкового типу. З урахуванням структурної організації доцільно говорити про однорідні (ланцюгові) та неоднорідні приєднувальні компоненти, що вибудовують або градаційну, або паралельну структуру.

Передусім приєднувальні конструкції реалізують функцію емоційного підсилення, коли приєднувальний елемент підвищує експресивність основного висловлення. Це досягається за допомогою повтор ключових семантичних компонентів, введення додаткових емоційно забарвлених елементів, створення ефекту наростання напруги. У романі «Солодка Даруся» емоційні реакції персонажів часто оформлюються у вигляді окремих вигуків і коротких реплік, які руйнують синтаксичну неперервність висловлення. Такі сегменти функціонують як засіб емоційного розвантаження, адже кожен із них фіксує миттєвий спалах почуттів і передає різку, імпульсивну відповідь на ситуацію. Розчленованість висловлення, часті повтори та самостійні вигуківі конструкції створюють враження живого, непригладженого мовлення, підсилюють природність діалогу й увиразнюють психологічний стан персонажів.

Емоційне підсилення може ґрунтуватися й на контрастному зіставленні, коли приєднувальний елемент семантично протиставлений основному, або на градаційному нарощуванні, коли кожен наступний компонент посилює емоційне звучання попереднього. У «Майже ніколи не навпаки» це виразно простежується в ряду: «...і страх, і подив, і млість щоразу дужче й дужче розривали їй груди» [2, с. 17], де кожне нове «і...» реалізує приєднування елементів, що нарощують інтенсивність переживання.

Другою є функція деталізації, коли приєднувальний компонент подає додаткову інформацію про предмет або явище, поступово вибудовуючи цілісний образ. Приєднувальні конструкції в цьому разі виконують роль «словесного збільшення», яке фокусує увагу на окремих штрихах. Яскравим є портрет бабці в «Нації»: «Бабця – іще добріська, лише змаліла під тягарем віку й досвіду, в біленькій, рідко вишитій жовто-зеленим хрестиком сорочці з

підгорнутими рукавами, біленькій, у дрібну квіточку невиразної барви, хустині й темній штапельній спідниці – розкладає перед хатою на паркан речі, заготовлені для смерті» [4, с. 25]. Ланцюг приєднувальних компонентів послідовно додає деталі, формуючи «крупний план» персонажа.

Подібний прийом спостерігаємо і в пейзажних замальовках: *«Вересневе ранішнє сонце – вже скупе, ба, навіть прохолодне – ліниво зігріває золоту корону далеких гір...»* [4, с. 25]. Приєднувальна вставка *«– вже скупе, ба, навіть прохолодне –»* уточнює характер зорового образу, увиразнюючи настрій сцени. У *«Солодкій Дарусі»* деталізаційний ефект поєднано з емоційним: *«Загорнула в ковдру, якою сама вкривається, притиснула до грудей – та й гріє, а принесла – розповиває, ну чисто тобі, як дитину»* [5, с. 1]. Приєднувальні фрагменти тут розкривають рух, жест, емоційний підтекст (турботу, материнське тепло). Так само у пейзажному описі: *«Даруся сидить на теплій, іще майже літній землі, гладить веселі голівки айстр, куйовдить долонею запашині кучері, говорить до них, розказує, що хоче, сміється – і що ж тут такого дурного?»* [5, с. 1] – приєднання створюють гармонійну симетрію кадру, де кожен новий елемент поглиблює зорову перспективу й настрій сцени.

Третьою є функція імітації розмовного мовлення, адже приєднувальні конструкції є типовою ознакою спонтанної усної мови. Вони передають характерні для живої комунікації паузи, перебудову висловлення, самовиправлення, невиправдане багатослів'я, що, за спостереженням Н. Вербич, зумовлено одночасністю мисленнєво-мовленнєвих процесів і браком часу для попереднього обмірковування думки [11, с. 25]. У наведеному епізоді з *«Солодкої Дарусі»* уривчасті репліки створюють напружений діалог: *«– Хотіла тебе щось просити... – Лиш проси дуже... отако... – Ні... не це... – І це...»* [5, с. 10]. Приєднувальний вигук *«І це...»* продовжує думку, не вербалізуючи її до кінця, імітуючи живу, емоційно насичену розмову.

У *«Майже ніколи не навпаки»* побутова інтонація розгортається за допомогою низку приєднувань: *«Не теренди й не переч, жінко! Нічого я не забув. І маму-небіжку мою лиши в спокої! їй на тому світі вже порахували*

гріхи. Ти сліпа, що невістка нидіє на очах, а слова не скаже? Як уродить каліку – не біда. Вигодують. А як Доця вмере під час пологів, то Павлові треба буде женитися. А він уже з трьома дітьми. Кому чужі діти в голові? Вродиться від іншої жінки байстер – ці троє стануть чужими. Мачуха – не хліб тишеничний. Ти вже забула своє сирітство, що така недобра до Доцьки?» [2, с. 1]. Тут приєднувальні елементи надають висловлюванню живої гнучкості та природності, показуючи вираження гніву в розмові.

З огляду на ритміку тексту важливою є композиційно-структурна функція. Приєднувальні конструкції впливають на темпоритм оповіді, організують чергування довших синтаксичних блоків та коротких приєднаних сегментів, які виконують роль інтонаційних акцентів. Саме інтонація сигналізує про відокремленість і залежність приєднувального елемента від основної частини. У прозі М. Матіос інтонаційні паузи, що передують приєднуванню, позначають психологічний перелом, момент вибуху чи внутрішньої нерішучості.

Водночас приєднання реалізує дискурсивно-організаційну й текстотвірну функції. Воно структурує оповідь, дає змогу вводити нову інформацію поступово, «накочуючи хвилями» смислове навантаження. Завдяки цьому створюється ефект поступового розгортання смислів, де кожен приєднувальний компонент не просто додає нові відомості, а й стає своєрідним коментарем до попереднього. «Як правило, людина формує своє мовлення з орієнтацією на групові очікування, на те, як прийнято розмовляти саме в цій групі. Це є ознакою того, що він «свій». Лексика, вимова, жести, міміка, інтонація тощо відіграють роль символів належності до цієї групи; за ними впізнається «свій» та визначається «чужий»» [5, с. 85]. Ця думка добре узгоджується з функціями приєднувальних конструкцій, адже кожен новий сегмент не лише додає інформацію, а й виконує комунікативно-соціальну роль – сигналізує про належність мовця до певної мовної традиції, групи, стилю. Отже, хвилеподібне розгортання думки поєднується з ідентифікаційним ефектом мовлення, що підсилює багатоголосся та смислову насиченість тексту.

Текстотвірна функція приєднувальних конструкцій полягає в їхній участі у створенні зв'язності тексту, установленні логічних та асоціативних зв'язків між різними частинами художнього твору. Вони можуть виконувати роль «містків» між абзацами, розділами, епізодами, створюючи тематичну та стилістичну єдність тексту.

Стилістична функція приєднувальних конструкцій виявляється в їхній здатності створювати певний стильовий колорит тексту. Вони можуть надавати мовленню урочистості, піднесеності (у разі використання високої лексики в приєднувальних елементах) або, навпаки, простоти, невимушеності (при використанні розмовної лексики). Цей принцип добре корелює з думкою Ф. Бацевича про те, що «комунікативна єдність визначається комунікативною цілеспрямованістю тексту», а ефективний текст має викликати у реципієнта або ментально-вербальну, або ментально-емоційну реакцію [5, с. 149]. Тут підкреслюється, що приєднувальні конструкції беруть участь не лише у формуванні стилістичного колориту, а й у забезпеченні цілісності та впливовості тексту, активізуючи реакцію читача.

Характерологічна функція приєднувальних конструкцій полягає в тому, що вони репрезентують індивідуальні особливості мовлення персонажів, їхній психологічний стан, освітній рівень, соціальну приналежність. Спонтанність, багатослів'я, самовиправлення, фрагментарність приєднаних елементів у багатьох випадках безпосередньо корелюють із портретом персонажа. Так, у «Москалиці» за допомогою приєднання відтворено особливий тип народного мислення й мовлення: *«Годованка до роботи вдатна. Беручка. Як колись і її мама Катрінка. Лише вдачею якась така... як би то сказати точніше? Ну, якась... інакша»* [3, с. 1]. Розірваність, вставні запитання, нерішучі оцінки формують емоційно-асоціативний потік свідомості, характерний для жіночого оповідача.

Прагматична функція пов'язана з впливом приєднувальних конструкцій на читача, їхньою здатністю викликати певні емоції, створювати певне сприйняття зображуваного. Ці конструкції можуть підсилювати ефект

співпереживання, створювати атмосферу таємничості, напруженості, ліричності.

Когнітивна функція приєднувальних конструкцій виявляється в тому, що вони відображають нелінійний характер мислення: думка нашаровує асоціації, уточнення, паралелі. У вже наведеному фрагменті з «Майже ніколи не навпаки»: *«А згадати було що... Та ба... хіба що лише згадати... Бо раптова хвороба підтяла Кирилові чоловічу силу, так, ніби її й не мав ніколи. А швидше за все, якась двонога чортиця колись позаздрила їхнім синам – здоровим, як горіхові зерна, та й укоротила дні для Василюїної втіхи, напустивши на Кирила чоловічу неміч, гіршу від каліцтва, задовго до старості. А що зробиш? Судьба! Кириловий тато втесав своїй любасці дитинку в сімдесят п'ять років, а тут...»* [2, с. 1]. Тут синтаксичне розгортання не є лінійним – думки з'являються, перериваються, приєднуються одна до одної за асоціативним принципом та відтворює внутрішню логіку роздумів, де емоційна реакція випереджає раціональну аргументацію.

У низці епізодів приєднувальні конструкції в прозі Марії Матіос виконують метатекстову функцію, коли в приєднувальній позиції з'являється авторський чи нараторовий коментар, оцінка або ремарка щодо внутрішнього стану персонажа. Такі фрагменти створюють ефект авторської присутності й розширюють план оповіді. Показовим є уривок: *«...прийшов і пішов твердий на вдачу москалик, прийшов і пішов»* [4, с. 7], де динаміка руху створюється завдяки повторюванню дієслівної форми з приєднаною короткою характеристикою персонажа. У романі «Армагедон уже відбувся» ремарка типу «– скипів Петро» супроводжує репліку: *«– Що "брате", що "брате"?! – скипів Петро. – Ви розумієте чи не розумієте? Нема! Нема! А було! Сам бачив!»* [1, с. 1] і не лише фіксує емоцію, а й посилює динаміку сцени, переводячи діалог у психологічну площину конфлікту. У таких випадках приєднання має не лише синтаксичну, а й контекстуально-психологічну функцію.

Розгорнута система приєднувальних конструкцій виявляє себе й у риторичній функції, особливо в епістолярних, мемуарних або публіцистичних фрагментах, де думка «накочується хвилями», набуваючи характеру промови чи сповіді. У «Армагедоні уже відбувся» послідовні приєднання формують ритм філософського роздуму: *««Пробачити» – це одне, але «забути» – це зовсім інше. «Пробачити» – ми повинні, а ось «забути» – нам категорично ЗАБОРОНЕНО. Якщо забудемо, то втратимо і наше минуле, і нашу особистісну самоідентифікацію. ...Але треба спрямувати наш погляд у майбутнє. Спробувати побачити наше «Завтра». Спробувати зрозуміти, чи зможуть біди і жалі, пережиті «Вчора», забезпечити нам краще взаєморозуміння в наступаючому «Завтра», щоб не повертатися до того, що робили ми в минулому. У це я вірю»* [1, с. 1]. Тут приєднання не просто уточнюють думку, а й розгортають риторичне нарощування, яке поєднує особистісний і загальнонаціональний вимір. Риторична функція простежується й у ширших жанрових формах, коли низка приєднаних структур створює ефект проповіді чи інтимного зізнання, підсилюючи авторську інтонацію.

Серед морфологічних різновидів приєднувальних елементів у прозі письменниці особливо виразними є субстантивні конструкції, що виконують роль додаткової характеристики персонажа або ситуації. Вони зазвичай вводяться без сполучників – за допомогою тире або після коми, створюючи ефект раптового усвідомлення чи емоційного акценту: *«...довічне ім'я – москалиця»* [3, с. 1]; *«Даруся знає своє: вона по дорозі до тата – княжна»* [5, с. 3]. Останній приклад демонструє, як приєднуваний іменник «княжна» надає внутрішньому стану героїні символічного виміру. У великій кількості випадків субстантивні приєднання поєднують офіційний і побутовий пласти, як у портреті героїні: *«ОДОКІЯ, а по-домашньому Доця, – вінчана жінка старшого Чев'юкового сина Павла – четверту дитину носила так тяжко...»* [2, с. 1]. Тут приєднання за допомогою тире несе інформацію про неофіційне ім'я, родинні ролі, соціальну ситуацію, створюючи багатоплановий портрет.

Ад'єктивні приєднувальні конструкції найчастіше реалізують оцінну функцію: підсилюють позитивне чи негативне ставлення до описуваного явища, створюють контраст між «нейтральною» констатацією та емоційною характеристикою. За допомогою додаткові означення Матіос увиразнює найтонші відтінки авторського або персонажного бачення світу, розгортаючи імпліцитну оцінку в окрему приєднувальну позицію.

Вербальні приєднувальні конструкції особливо важливі для створення динамічності оповіді. Вони дозволяють письменниці показати послідовність дій, їх несподіваність або, навпаки, закономірність. Часто такі конструкції передають спонтанні рухи, жести, міміку персонажів, що надає зображенню особливої життєвості. Наприклад: *«А той як стрілив – упала насмерть, та ще лицем у шипшину...»* [4, с. 7]. У цьому фрагменті приєднувальний елемент *«та ще лицем у шипшину»* підсилює динаміку опису: дія не обмежується моментом пострілу, а продовжується, розгортаючись у додатковому русі. Завдяки такому прийому оповідь набуває природності й драматичної виразності, передаючи раптовість і водночас невідворотність події.

Адвербіальні приєднувальні конструкції у прозі Марії Матіос виконують переважно функцію уточнення обставин дії. Вони можуть конкретизувати час, місце, спосіб здійснення дії, ступінь її інтенсивності або створювати додаткові смислові відтінки. Такі елементи формують мікрополя значень «як саме», «наскільки», «за яких умов», поглиблюючи когнітивну структуру висловлення та забезпечуючи його смислову деталізацію.

Важливою особливістю приєднувальних конструкцій у творах Матіос є їхній зв'язок із фольклорною традицією та народною мовною стихією. У багатьох фрагментах приєднувальні елементи містять прислів'я, приказки, діалектизми, що створює особливий колорит оповіді та підкреслює зв'язок із національною культурною традицією. У романі «Нація» авторка вдається до прислів'я у приєднаній позиції: *«Та що вже тепер говорити: йде біда – відкривай ворота»* [4, с. 1]. Уведений у тканину прози фразеологізм перетворює констатацію на моральне узагальнення, вкорінене в народній

мудрості. Ще виразніше лінгвокультурологічний вимір приєднання простежується в уривку: *«...бігме, не може бути все зразу: й довгі поли, й довгі руки. Але коли газда каже, що про це не вольно говорити, то вже най буде так... Я п'ю до вас, пане Довгопол! Дай, Боже, вам добре здоров'я і файну любку!»* [4, с. 1]. Приєднувальна частина тут виконує роль живого коментаря, що поєднує художню й розмовну стихію; діалектизми й формули побажання підсилюють етнокультурну маркованість тексту. Народна мовна стихія стає складником ідіостилю письменниці, а приєднання – засобом її реалізації.

Стилістичне навантаження приєднувальних конструкцій у творчості Марії Матіос надзвичайно різноманітне. Вони можуть створювати ефект розмовності, інтимності, ліричності або, навпаки, драматичної напруженості. Особливо майстерно письменниця використовує приєднувальні конструкції у діалогах, де вони імітують особливості живої усної мови. Приєднувальні елементи підкреслюють експресивність мовлення персонажів і відтворюють живу інтонацію: *«Бери свічку – й прилякай перед образом Божим»* [4, с. 11]. Тут приєднувальна частина підсилює категоричність висловлення, перетворюючи звичайну настанову на емоційно забарвлений наказ. Завдяки такому прийому мова героя звучить природніше й водночас різкіше, що надає діалогу драматизму.

Виразним прикладом функціонування приєднувальних конструкцій є діалог із «Нації», у якому відтворено ніжність і тривогу між чоловіком і вагітною дружиною: *«– Ти спиш? – Ні... – А ти змерзла? – Ні... – Тулися до мене... Буде тепліше... Я вкрию тебе ще... – Я не змерзла... – А як тобі? – Добре... – Не плач... Мені страшно, як ти плачеш... – Я не плачу... Я лиш хлипаю... –...Будеш спати? – Буду... Лиш недовго, вже зоріє. – Ні, то так здається, ще ніч... Спи...»* [4, с. 10]. У цьому діалозі короткі приєднувальні фрази передають пульсацію почуттів – лагідність, тривогу, молитву, відчай. Вони звучать як дихання – уривчасте, тривожне, але сповнене любові, що забезпечує максимальну емоційну щирість.

Психолінгвістичний аспект функціонування приєднувальних конструкцій полягає в їхній здатності відображати реальний процес мислення, який рідко розгортається прямолінійно. Думка переривається, уточнюється, нашаровує асоціації, і саме цю фрагментарність мовлення вдало відтворює письменника за допомогою приєднувальні елементи. У прозі Матіос помітний і гендерний вимір: приєднання часто передає внутрішню чуттєвість і багатшаровість жіночого досвіду, акцентує увагу на деталях, що вислизують з «логічної» канви оповіді, але важливі для психологічної правди зображення. Розірваність, вставлені запитання та паузи формують емоційно-асоціативний потік свідомості, притаманний жіночій оповідачці, і водночас створюють ефект природного мовлення.

Прагматичний потенціал приєднання полягає у здатності впливати на читача, викликати емпатію, формувати певне емоційне ставлення до подій. Це особливо помітно в кульмінаційних сценах, як-от у «Солодкій Дарусі», де описано смерть Славка: *«Бідна тота Марія... Отак, як була у великодній спідниці, заголилася посеред подвір'я і висцямалася у синє полум'я із синового рота. А Славка, поваленого на землю, неначе кнура до зарізу, тримав його тато із якимсь приїжджим гостем»* [5, с. 2]. Послідовність коротких приєднань («неначе кнура до зарізу», «із синового рота») створює враження розірваного ритму, що підсилює трагізм сцени. Письменника досягає кульмінаційної напруги саме за допомогою синтаксичну уривчастість: кожне приєднання – це емоційний вибух, який робить опис максимально візуальним і болісним.

Взаємодія приєднувальних конструкцій з іншими засобами сегментації створює особливий синтаксичний малюнок прози Матіос. Часто приєднувальні елементи поєднуються з парцеляцією, еліпсисом, інверсією, tworząc складні експресивні структури. Показовим є фрагмент: *«У світі завжди одне й те ж: одні люди вбивають інших людей, а якісь інші люди в цей самий час – люблять їх інших. А ще інші – ненавидять тих, хто любить»* [2, с. 1]. Тут приєднувальні конструкції формують цілий смисловий блок, у якому

кожен наступний елемент розгортає думку й вибудовує внутрішній ритм тексту. За допомогою низку приєднань формується цілісний художній образ, а кожна деталь додає новий штрих до характеристики.

Жанрова специфіка використання приєднувальних конструкцій також є важливим аспектом дослідження. У малих жанрах (новели, оповідання) вони переважно виконують функцію миттєвого емоційного акценту, «спалаху» смислу; у великих формах (романи, повісті) приєднання набуває системного характеру, організовує великі смислові блоки, задає внутрішній ритм твору. Якщо в новелах і коротких оповіданнях приєднувальні конструкції здебільшого спрямовані на створення яскравої миттєвої деталі, то у романах вони допомагають поступовому розгортанню сюжетних ліній, створюють ефект внутрішньої ритміки великого тексту: у малих жанрах – функція імпульсу, у великих – функція своєрідного композиційного каркаса.

Порівняння ранньої прози («Солодка Даруся») й пізнішого роману «Майже ніколи не навпаки» показує еволюцію: від передавання розмовного колориту у вигляді розмовних доповнень «– *Ну, то чого вас так мучить думка про Цвичка? Чи самі його хочете попробувати, лиш не можете сказати?*» [5, с. 6]. У іншому разі приєднання вже не лише «додає» інформацію, а й моделює психологічний стан заціпеніння, емоційного ступору.

Окремо варто згадати використання приєднувальних конструкцій у межах епістолярних та мемуарних жанрів, де приєднання виконує роль засобу імітації усного мовлення, наближаючи лист чи спогад до живої розмови. Подібна тенденція простежується і в публіцистичних текстах Матіос, де приєднувальні елементи допомагають створити ефект емоційної залученості автора, роблять текст інтенсивним і водночас доступним для читача. Особливо показові епістолярні приєднання у творі «Армагедон уже відбувся»: «... *Дорога Маріє! Ви ще запитали, чи не здається мені, що кінець світу – Судний день – уже прийшов до нас, що він заповнив усю землю, а ми – просто дійові особи в останньому дні нашої планети? Адже та інтенсивність, з якою люди удосконалюють знаряддя самознищення, – якраз і свідчить про*

завершальний етап Армагедону. Глибокошановна Маріє! Правду кажучи, немає у мене чіткої відповіді на Ваше глибоке, сповнене справжньої тривоги запитання» [1, с. 1]. Завдяки приєднанню думка розгортається природно, без жорсткої межі між побутовим і філософським, а авторська інтонація наближається до інтонації листа, створюючи ефект безпосередності та довіри.

Типологія приєднувальних конструкцій у творчості Марії Матіос включає як традиційні види, описані в лінгвістичній літературі, так і індивідуально-авторські варіанти, що свідчить про новаторство письменниці у сфері синтаксису художнього мовлення. Оригінальним прикладом індивідуально-авторського новаторства є фінальний епізод роману «Нація», у якому фрагментарна манера письма поєднує рух, символіку та емоційний підтекст. Опис вибудовується на основі приєднувальних конструкцій, що формують багаторівневу синтаксичну систему: послідовне нашаровування дії, жестів і внутрішніх переживань створює цілісний смисловий комплекс. У межах цього блоку художній опис поступово переходить у філософську площину, адже приєднання фіксують не лише зовнішній процес, а й трансформовані у символічний вимір почуття, зокрема мотив «німого жалю», який стає ключовим емоційним акцентом фіналу.

Перспективними для подальших студій видаються, зокрема, зіставлення функціонування приєднувальних конструкцій у прозі М. Матіос з іншими авторськими ідіостілями, аналіз перекладних текстів (питання відтворення експресивності приєднання іншими мовами), а також корпусне вивчення частотності й структурних моделей цих конструкцій. Проте вже на наявному матеріалі очевидно, що в художньому дискурсі письменниці приєднувальні конструкції є одним із ключових засобів сегментації висловлення й важливим чинником творення індивідуально-авторського стилю.

Отже, у прозі Марії Матіос приєднувальні конструкції виступають як сегментовані синтаксичні експресеми, що поєднують граматичну організацію з емоційно-психологічним, прагматичним, психолінгвістичним, жанровим і лінгвокультурологічним змістом. Вони формують специфічну ритміко-

інтонаційну організацію тексту, моделюють нелінійний плин свідомості, індивідуалізують мовлення персонажів, забезпечують глибину комунікативно-інтенційного простору творів і водночас виступають одним із ключових засобів сегментації висловлення та творення індивідуально-авторського стилю письменниці.

Висновки до другого розділу

У другому розділі синтаксичне дроблення розглянуто за допомогою призму двох провідних явищ експресивного синтаксису – парцеляції та приєднувального зв'язку. Обидва різновиди інтерпретовано як органічні складники художнього мовлення, що поєднують граматичну форму з емоційно-психологічним і прагматичним змістом, підтримують природну логіку мислення та наближають письмове мовлення до живої розмови.

Парцельовані конструкції визначено як стилістично маркований прийом розчленування цілісної синтаксичної структури на кілька інтонаційно-сміслових сегментів. У межах такого членування формується особливий ритм висловлення, посилюється емоційна насиченість і фокус уваги переноситься на ключові елементи повідомлення. Теоретично окреслено відмежування парцеляції від суміжних явищ (еліпсису, приєднання, інверсії): парцелят має інтонаційну завершеність, семантичну відносну повноту та функційну автономність за збереження смислового зв'язку з базовою частиною.

Структурно-семантична типологія парцельованих конструкцій у прозі Марії Матіос охоплює виділення словосполучень і другорядних членів, парцеляцію однорідних рядів, підрядних частин та присудкових груп. Кожен різновид забезпечує власний стилістичний ефект: деталізацію та конкретизацію образу, створення ефекту нагромадження, увиразнення кульмінаційних моментів, інтонаційну паузу й ритмічну впорядкованість тексту. Важливу роль відіграють морфологічні характеристики парцелятивів і просодії: виділення в самостійні ритмо-інтонаційні одиниці забезпечує виразність і керує темпоритмом читання.

У прозі Марії Матіос парцеляція виконує сукупність взаємопов'язаних функцій: експресивно-емоційну (передача напруги, болю, інтимності), ритмотворчу (упорядкування темпу й мелодики оповіді), характерологічну (індивідуалізація мовлення персонажів), композиційну (розмітка вузлових сцен, виділення рематичних центрів) і прагматично-символічну (концентрація етичних і філософських смислів). Характерні стилістичні ефекти – несподіваність, інтимізація, емоційне посилення та ритмічна організація – посилюються у взаємодії з повтором, градацією, антитезою, метафорою й епітетом, формуючи багатшарову образність.

Приєднувальні конструкції розглянуто як окремий тип синтаксичного зв'язку з ознаками додатковості, факультативності та експресивності, що поєднує формальну залежність від базової частини з інтонаційною самостійністю приєднуваних сегментів. У межах синтаксичного дроблення приєднування інтерпретовано як граничний випадок сегментації, де синтаксична єдність речення поєднується зі структурною автономністю та коментувальним характером приєднаних компонентів.

Класифікаційно описано морфологічні типи приєднувальних елементів (субстантивні, ад'єктивні, вербальні, адвербіальні) та спектр семантичних відношень (пояснювальні, доповнювальні, протиставні, причинно-наслідкові). На рівні функцій приєднання у прозі М. Матіос виокремлено: емоційно-експресивну (афект, ніжність, розпач, іронія), деталізаційну (покрокове «наближення» образу, ефект крупного плану), характерологічну (мовленнєва індивідуальність, психологічний і соціальний портрет), композиційно-ритмічну (організація темпоритму, структурні вузли оповіді), прагматичну та когнітивну (моделювання асоціативного, нелінійного мислення, хвилеподібного розгортання думки).

Важливою є текстотвірна роль приєднання: воно пов'язує фрагменти оповіді, забезпечує логічну та тематичну цілісність, дає змогу поступово розгортати сюжетні лінії й водночас підтримувати поліфонічність художнього дискурсу. Ритміко-інтонаційний потенціал приєднувальних конструкцій

забезпечує гнучку організацію прози: чергування основних і приєднувальних компонентів формує специфічну мелодику, здатну варіювати від ліричної плавності до нервової уривчастості.

Лінгвокультурологічний аспект показує, що парцельовані й приєднувальні конструкції у прозі М. Матіос нерідко містять етнокультурні маркери – діалектизми, фольклорні формули, прислів'я й приказки, стилістично знижену лексику. Уведені в сегментованій позиції, вони підсилюють національний колорит, увиразнюють зв'язок індивідуального авторського стилю з колективним мовно-культурним досвідом.

Порівняльні спостереження засвідчують еволюцію використання цих конструкцій у різні періоди творчості М. Матіос: від переважно розмовного колориту в ранніх творах до комплексного багатфункційного інструментарію в пізніших, де сегментовані експресими організовують значні смислові блоки, задають композиційний ритм і підтримують філософсько-риторичну інтонацію.

Отже, у творах Марії Матіос парцеляція та приєднання виявляються не лише як формальні маркери синтаксичного подрібнення, а й повноцінними художніми інструментами – сегментованими синтаксичними експресемами. Вони структурують інтонаційно-ритмічний малюнок тексту, індивідуалізують мовлення персонажів, конденсують емоційно-психологічні смисли й формують композиційну оптику оповіді. Саме за допомогою ці засоби реалізується авторська естетика: зростає експресивність і переконливість вислову, посилюється символічний і філософський шар, а цілісність художнього світу досягається за рахунок точного керування ритмом, паузою та рематичним акцентом.

РОЗДІЛ 3.

СИНТАКСИЧНА СЕГМЕНТАЦІЯ НА РІВНІ РЕЧЕННЯ І ТЕКСТУ

3.1. Двоскладні та односкладні речення як маркери сегментації

Односкладні номінативні речення у прозових творах Марії Матіос становлять одну з найвиразніших ознак її ідіостилю та виступають одним із провідних засобів синтаксичної сегментації тексту. Вони не лише забезпечують лаконічне подання інформації, а й структурують художній простір і час, фіксують етнокультурно значущі реалії, посилюють експресивність висловлення, формують ритміко-інтонаційний малюнок прози. Аналіз функціонування цих конструкцій у романах «Солодка Даруся» (2004), «Армагедон уже відбувся», «Майже ніколи не навпаки» (2007), «Москалиця», «Нація» (2007) засвідчує їхню виключну роль у створенні неповторної художньої атмосфери творів та формуванні специфічної поетики письменниці.

Передусім односкладні номінативні речення виконують функцію створення предметно-просторових «вузлів» художнього світу. Вони фіксують окремі локуси, елементи ландшафту й об'єкти побуту, перетворюючи їх на статичні кадри, між якими розгортається розповідь. Показовим у цьому плані є ряд: *«Горб за горбом. Урочище за урочищем. Хутір за хутором»* [3, с. 6]. Повторювана іменна модель і паралельне розгортання ландшафтних образів створюють ефект хвилястого руху й одночасно «картографують» карпатський простір: читач ніби переходить від одного топоса до іншого, сприймаючи кожну номінацію як окрему просторову точку. Подібна номінативна сегментація підсилює образотворчу виразність і надає прозі панорамності.

У романі «Солодка Даруся» номінативні речення беруть участь у змалюванні гуцульського села як замкненого, але внутрішньо диференційованого світу. Розгорнута характеристика Чемериського вибудована переважно на двоскладних синтаксичних конструкціях, однак у її межах чітко простежуються іменні вставні компоненти. Вони функціонують

як локальні називні «згустки» – своєрідні маркери простору й культури (назви водойм, гірських масивів, поселень, свят, обрядових дій). Такі номінативні фрагменти структурують текст за топографічним принципом, окреслюючи ключові орієнтири та поглиблюючи відчуття просторової й культурної цілісності зображеного середовища. Завдяки цьому проза набуває виразно «картографічної» організації й підкреслює нерозривний зв'язок мешканців із їхнім ландшафтним та традиційним контекстом. Особливий різновид номінативної сегментації становлять ряди імен та прізвищ персонажів. У «Москалиці» значущим є ланцюг: *«Байстриця. Москалиця. Северинка. Мольфарка»* [3, с. 7]. Кожне слово виступає самостійним односкладним називним реченням і водночас носієм соціальних, емоційних, міфологічних нашарувань. У такій послідовності власні назви й прізвища героїні не просто позначають її, а фіксують різні ролі й «маски», перетворюючи її життєвий шлях на низку номінативних самохарактеристик. Ім'я, винесене в окрему синтаксичну позицію, стає символом долі, у межах якого згущується біографічний і ціннісний досвід персонажа.

Номінативні конструкції у прозі Матіос часто організують каталогічну поетику, коли історичний, соціальний і побутовий досвід «матеріалізується» в ряду назв. У романі *«Армагедон уже відбувся»* показовим є фрагмент: *«Цісарські, королівські, царські – австрійські, румунські, російські: дукати, крони, корони, червінці, леї, рублі»* [3, с. 10]. Послідовність номінативів, згрупованих за принципом політичної та грошової належності, акумулює змінюваність режимів і одночасно незмінність прагнення людини до матеріальної опори. Кожна назва сприймається як окремий культурно-історичний маркер, а разом вони утворюють хронікальний зріз епохи, поданий у максимально стислому іменному форматі.

Подібний принцип каталогізації реалізовано й у сценах етнографічного характеру. У «Солодкій Дарусі» соціальний статус родини означено за допомогою поєднання двоскладної оцінної конструкції й ряду іменних компонентів: *«Господарки було не стільки, щоб дуже, але вже трохи було:*

корова, свиня, кури, троє товару дробу» [5, с. 8]. Після предикативної частини подано перелік іменників, кожен із яких фіксує окремий елемент господарства. У ритміко-інтонаційному плані ці називні компоненти функціонують як послідовність статичних зорових планів, що створює ефект огляду селянського подвір'я. Аналогічний прийом простежується й у фрагменті, де змальовано гуцульське весілля. Опис вибудовано на основі розгорнутої системи номінативних конструкцій, що імітують своєрідний каталог локальних культурних маркерів. Такий структурно компактний перелік увиразнює найхарактерніші елементи традиційного обрядового дійства та водночас підкреслює його символічну насиченість.

Етнокультурний потенціал номінативних конструкцій виявляється особливо виразно тоді, коли за допомогою них позначаються реалії традиційного гуцульського побуту. У фрагменті *«...кілька днів тому звезли Онуфрійчукам із полонини бочки з бринзою та свіжі сири...»* [3, с. 2] центральними є назви «полонина», «бринза», «сири», які репрезентують матеріальний світ традиційної культури. Попри те що вони входять до ширшої синтаксичної структури, їхня іменна природа дає змогу розглядати цей сегмент як локальне скупчення етнокультурної інформації: на увазі не лише продукти, а й цілісний вимір традиційного способу життя. Наявність діалектизмів і регіональних назв у складі таких номінативних груп додає зображенню етнографічної достовірності й підсилює лінгвокультурну маркованість тексту.

Сакральний вимір буття також часто структурується за допомогою іменних рядів. У номінативній групі *«змоченою святвечірньою, йорданською та стрітенською свяченою водою»* [3, с. 8] перелік назв освячень утворює компакту формулу народної релігійності, у якій сконцентовано календарний цикл і відчуття обрядової захищеності. До сакрально маркованих номінативів належать і назви тканин, що з'являються в контексті «дитячих» заміників (сорочка, верета тощо): *«Петруня швиденько ховає груди в сорочку, обгорнуту веретою «дитину» прикриває подушками й повільно встає з ліжка»* [2, с. 13] – вони фіксують матеріальні оболонки емоційно значущих уявних об'єктів, за

допомогою які виявляється материнська туга за втраченим чи не народженим життям.

Окремий пласт становлять заголовки, підзаголовки та рамкові номінації, винесені в сильну позицію тексту й оформлені як самостійні номінативні конструкції. Уже назви творів – «Армагедон уже відбувся» [1], «Нація» [4], «Солодка Даруся» [5] – задають смислові вектори прочитання: апокаліптичний горизонт історії, національний вимір, поєднання болю й «солодкості» головної героїні. У «Нації» номінативи виконують роль внутрішніх «заспівів», задаючи високу тональність оповіді та відразу маркуючи драматичний масштаб подій. Уже перший розділ відкрито промовистим підзаголовком-номінацією «Апокаліпсис», а далі подано ще одну заголовкову номінацію «Юр'яна і Довгопол», що функціонує як іменне позначення вузлових фігур і зав'язка конфлікту [4]. Обидві одиниці – чисті номінативи, винесені в сильну позицію, – працюють як інтонаційні маркери урочистого регістру та сакралізують подальший виклад. Інтимний регістр створюється за допомогою номінативні речення з емоційно забарвленою лексиною: «ДАРУСЯ», «ДРАМА ЩОДЕННА» [5], що обрамлюють історію героїні й перетворюють її приватний досвід на універсальний драматичний сюжет; до внутрішніх рефренів належить і формула «Солодка Даруся», яка періодично з'являється в тексті як іменне позначення долі персонажа.

У структурі роману «Нація» значною є роль внутрішніх заголовків-номінацій типу «Поштовий індекс» [4]. Вони виконують функцію своєрідних «титрів» до епізодів, де зображено побутові сцени (наприклад, діалог поштарки з адресаткою). Номінативний заголовок задає на перший погляд нейтральний, «канцелярський» тон, однак у поєднанні з драматичним змістом листів, смерті чи нещастя він набуває трагічно-іронічного звучання. Отже, заголовкова номінація стає елементом композиційної гри, контрастуючи з емоційною насиченістю розгорнутої оповіді.

Номінативні речення відіграють важливу роль у побудові внутрішніх рефренів та афористичних формул. У романі «Майже ніколи не навпаки»

повторювана конструкція «*Нікому. Навіть собі. І майже ніколи не є навпаки*» [2, с. 13] подана як серія коротких інтонаційно самостійних іменних сегментів. Перші два фрагменти фактично реалізують односкладні структури з імпліцитним предикатом («не скажеш», «не довіряєш»), третій підсумовує їх у формі афористичного висновку. Разом вони формують ритмічно й смислово завершений блок, що резюмує морально-психологічну проблематику твору – неможливість повного взаємного розуміння й остаточного «перевернення» життєвих ситуацій. У такий спосіб номінативні речення закріплюють у пам'яті читача ключові ідеї тексту, виконуючи функцію внутрішніх резюме.

Афоризовані номінативні конструкції у прозі Матіос тісно пов'язані з фольклорною традицією. У повісті «Москалиця» наявна формула «*Ото й уся ціна людини*» [3, с. 10], яка за звучанням наближається до прислів'я. Лаконічна іменна рамка стискає моральний висновок до мінімальної синтаксичної форми, де зв'язка не артикулюється, однак легко відновлюється, а сама конструкція набуває узагальнювального, майже паремійного статусу. Подібно працює епіграфічна називна формула «*Так і життя людське*» (після образу «Пташка пролетіла...») [3, с. 5]: метафоричне ототожнення людського життя з миттєвим рухом закріплено в іменній одиниці, що завдяки відсутності розгорнутого предиката набуває категоричності й філософської узагальненості. У поемі «Нація» на початку розділів використовуються як біблійно забарвлені вставні епітафії, так і ремінісценції з творчості Івана Багряного. Вони виконують роль коротких смислових «епіграфів» до окремих епізодів, задаючи емоційний тон оповіді та спрямовуючи читача на певний інтерпретаційний ракурс. Такі вставні конструкції розширюють семантичний простір твору й відкривають ширші можливості для прочитання його символіки.

Ритміко-інтонаційна функція номінативних речень виявляється у створенні своєрідної «монтажності» прози. Серії коротких називних конструкцій чергуються з розгорнутими двоскладними реченнями, задаючи пульсуючий ритм тексту – чергування статичних планів і динамічних описів.

Номінативні ряди виконують роль інтонаційних «ударів», на яких загострюється увага читача, тоді як багатокомпонентні синтаксичні структури забезпечують розгортання сюжету й внутрішнього монологу. Такий ритмічний малюнок особливо відчутний у сценах переходу від мирного довоєнного життя до хаосу війни, де статичні номінативні деталі (предмети побуту, краєвиди) контрастують із фрагментованими описами руйнації й смерті.

У романі «Нація» номінативні структури беруть участь у моделюванні хронотопу та сакрально маркованих просторів. Симптоматичним є завершення епізоду, де йдеться про перевезення надгробка Абрама: *«До вечора треба в Тисову Рівню. На жидівський цвинтар»* [4, с. 6]. Другий сегмент постає як еліптичне називне речення, у якому локус («на жидівський цвинтар») винесено в окрему інтонаційну позицію. Таке відділення місця дії від попереднього контексту перетворює його на самостійний смисловий центр, підкреслює сакральний статус простору й фіксує маршрут пам'яті. У цьому ж романі простір і час конкретизуються за допомогою номінативні позначення побутових і ритуальних предметів: *«А рушники ці маленькі – це на вінки. Чужі люди з вінками прийдуть, домашні вінки куплять, внуки, правнуки, та й я скрізь на похорони ходила... Набереться з п'ятнадцять-двадцять вінків»* [4, с. 26]. Такі синтаксично стислі фіксації «предметів і дій» утворюють послідовність номінативних вузлів і підсилюють етнографічну достовірність письма.

Номінативні конструкції беруть участь і в побудові внутрішніх композиційних рамок, створюючи систему перекличок у межах тексту. Показовим є фрагмент, де згадано про долі Тимофія та Анни й позначено рік смерті останньої: *«ТИМОФІЙ НЕ ВМЕР ні на завтра, ні через тиждень. Дід дихав і чи то спав, чи вмирав. Софія сотку разів на день підбігала до постелі, рукою пробувала свекрове чоло, тоді коротко плакала, але незмінно перестеляла діда з-під мокрого. «Або умре зовсім, або оживе», – по якимсь часі сказали в Тисовій Рівні, щоразу, однак, хрестячись при згадці про Сандуляка. Анна на МГБ, не знати чим, але розпорола вночі собі жилу під горлом і зійшла до ранку кров'ю. Де її поховали, в Тисовій Рівні знати не знали. Якась добра*

душа, певно, котроїсь ночі, на хресті, вкопаному Тимофієм біля Маріїної могили, цвяхом дошкребла дві цифри до року Анниної смерті – «...51»» [4, с. 8]. Ім'я на хресті, дата, акт «дошкрібання» цифр постають як номінативні центри пам'яті, за допомогою які матеріалізується трагедія родини. Вони згортають розлогу життєву історію до кількох іменних знаків, що з'єднують індивідуальну біографію з історичним часом.

У прозі Матіос номінативні речення часто взаємодіють із іншими односкладними та двоскладними структурами, підпорядковуючись ширшим психологічним і соціально-історичним завданням. Так, у змалюванні жіночих персонажів (Петруня, Маринька, героїні «Москалиці»: *«Казали, прийшла Полотнюкова (того газди, що з-під явора) до Онуфрійчучки залізну тасочку до хліба позичити, бо своя чи то заіржавіла, чи то розломилася. Газдині Марії вдома не було – лише сама годованка. Так і так, каже Полотнючка, мовляв, хліб надумала пекти, а таси діряві, чи не позичили би, сусіди...»* [3, с. 2] – особливо відображає ономастику гуцульського світу за допомогою власні назви). Іменні фрагменти в тексті фіксують конкретні деталі побуту, одягу та тілесності, через що формується особлива перспективна позиція персонажа. Завдяки опису дотику, фактури та запаху речей створюється специфічна жіноча оптика, що відображає чуттєве сприйняття світу героїнею та її емоційний зв'язок із предметами і оточенням. Номінативні позначення стають тут маркерами внутрішнього стану: кожен предмет не лише названо, а й навантажено емоційною й символічною функцією.

Соціально-історичний контекст творів Матіос осмислюється, зокрема, за допомогою іменні маркери різних епох, які входять до складу ширших синтаксичних побудов. Номінативні ряди назв грошей, установ, товарів («залізний» магазин, де колись продавали цвяхи, а тепер – інші речі; «мобільний телефон», який герой приміряє, але не купує) створюють контраст між «старим» і «новим» світом: *«На базарі був; свинське м'ясо... мацав; у споконвіку «залізному» магазині був – там тепер труси жіночі продають; безустидне кіно в кінотеатрі дивився...; ходив на екскурсію в магазини, де ціни*

чотирма цифрами пишуть; коло лікарні... обсипалася штукатурка...; у два банки заходив...; мобільний телефон приміряв до себе, але купувати не купував – не пасує телефон старому дідові...» [1, с. 18]. За допомогою з такі іменні деталі фіксується поступова зміна суспільних реалій, трансформація цінностей, де традиційні уявлення про працю, власність, гідність співіснують із новими формами споживання й символічного статусу речей.

Символічний і метафоричний вимір номінативних речень увиразнюється в образах дороги, дому, землі, які часто подано в іменних конструкціях: *«Отож, ідучи найждженою возовою дорогою хутора Лустун і одночасно пасучи очима далекий обрій, можна було сказати, що йдеш насправді не дорогою, а лісом, бо ліс, який зливався з дорогою, нібито лиш тільки на якусь мить випускав дорогу із себе на волю»* [3, с. 3]. Тут дорога постає як метафора життєвого шляху, де номінативні компоненти (назви хутора, лісу, дороги) конденсують архетипні уявлення про рух, випробування, повернення додому. Аналогічно в епіграфічних формульних висловах в іменній формі згорнуто філософський висновок, що узагальнює долі численних персонажів і виводить їхній індивідуальний досвід на рівень універсального.

У романі «Нація» номінативні речення слугують тлом для трагічних подій воєнного й повоєнного часу, деталізуючи побут, природу, елементи архітектури. За допомогою окремі іменні позначення («рушники», «вінки», конкретні релігійні атрибути [4]) відтворюється ритуальний вимір життя, де смерть і пам'ять оформлюються в чітко впізнаваних культурних формах. У моментах внутрішнього психологічного напруження, зокрема в епізодах, пов'язаних із Катерининим листом, окремі номінативні деталі стають знаками її внутрішнього стану. Такі назви-предмети, як «лист» чи «брила», набувають символічного змісту, оскільки відтворюють відчуття тяжкості, яке супроводжує героїню. Її рухи, поза, напруженість тіла й жестів формують образ людини, що ніби долає невидимий опір і несе на собі непосильний тягар. Невиразні, короткі, уривчасті номінативні акценти, якими завершується цей епізод, підкреслюють кульмінаційний момент внутрішньої боротьби,

фіксує її психологічний злам через мінімальний, але надзвичайно значущий синтаксичний жест.

Отже, односкладні номінативні речення в прозі Марії Матіос виконують розгалужену систему функцій. Вони концептуалізують предметно-просторові й культурні вузли тексту (ландшафтні ряди, імена, побутові й сакральні реалії), організовують каталогічні переліки та етнографічні інвентаризації (гроші, речі, елементи обряду), формують заголовкові й рамкові структури (назви творів, розділів, внутрішні підзаголовки, рефрени), забезпечують афористичну, паремійну й метафоричну концентрацію думки. Завдяки своїй участі в моделюванні хронотопу, у відтворенні етнокультурного й соціально-історичного тла, у розкритті психологічних станів персонажів вони стають важливим засобом формування ритміко-інтонаційної організації прозового мовлення та інструментом індивідуалізації авторського голосу. Саме система односкладних називних речень як сегментованих експресем забезпечує поєднання формальної лаконічності з високою смисловою насиченістю художнього тексту, що є однією з ключових ознак поетики Марії Матіос.

3.2. Комуникативно-прагматичні особливості незакінчених висловлень у мовотворчості Марії Матіос

Незакінчений вислів у прозі Марії Матіос функціонує як системний художній прийом, безпосередньо пов'язаний із синтаксичною сегментацією й поетикою недомовленості. Як слушно зазначає У. Кемінь, «незавершені конструкції як обірвані, недомовлені, усічені комунікати допомагають передати психоемоційні стани розгубленості та тривоги»[1 с. 6]. Апосіопеза (намірне переривання мовлення) посідає центральне місце в організації персонажного мовлення й авторського наративу: вона вмонтована в архітектоніку тексту й виконує психолінгвістичну, емоційно-експресивну, драматургічну, характерологічну, етичну та текстотвірну функції. Синтаксична незавершеність закономірно корелює з психологічною: репліка зупиняється там, де слово не витримує тягара досвіду, а комунікація переходить у режим

натяку, беззвучного крику, відмови назвати те, що надто болить: *«Відпустіть мене, пане... дитина у хаті сама і голодна... молоко перегорає...»* [5, с. 23]. У подібних випадках трикрапки фіксують неможливість повного проговорення травматичної ситуації, і мовчання стає самостійним засобом передачі болю.

На тлі європейської й української риторичної традиції апосіопеза у Матіос модернізує класичну функцію патетичної паузи. Якщо в античному красномовстві переривання здебільшого підсилювало афект промовця, то в сучасній прозі письменниці цей прийом набуває семіотичної складності: він не лише фіксує емоційний злам, а й кодує травматичний досвід, соціальні табу, «білі плями» колективної пам'яті. Три крапки або тире перестають бути суто пунктуаційними знаками й перетворюються на маркери «дірки» в досвіді – лакуни в індивідуальній чи колективній історії, як у діалозі з «Нації»: *«– Ні... дитину ні... – Ніхто не знає, як може бути... Прощай»* [4, с. 10].

Для коректного опису незакінчених висловів у прозі Марії Матіос важливо розрізняти апосіопезу й еліпсис. Еліпсис передбачає пропуск формально необхідного члена речення, який легко реконструюється з контексту без втрати комунікативної ефективності. Апосіопеза, навпаки, принципово не «відновлюється» без втрати художнього ефекту: її сенс полягає саме в незавершеності й у тому комунікативному жесті, що відсилає до невимовного.

У прозі Матіос межа між цими явищами часто градуальна: формально читач здогадується, що саме не договорено, але жест недомовки важливіший за «відновлюваний» зміст – він репрезентує опір висловленню, етичну або психологічну межу, яку персонаж не перетинає. Так, у *«Майже ніколи не навпаки»* героїня зупиняється на порозі сповіді: *«Хіба лиш тобі, Доцько... Бо ти до мене добріша, як мама... Йой, Доцько-Доцько! Якби ти знала, чого не знаєш...»* [2, с. 2]. Формально можливо домислити, «чого саме» не знає Доцька, однак художня вага припадає на саму паузу, яка маркує травматичну зону досвіду.

Психолінгвістична мотивація апосіопези в прозі Матіос спирається на закономірності афективного мовлення: у станах гніву, страху, сорому, шоку зростає ймовірність фрагментації висловлення, порушення синтаксичної цілісності, появи незавершених конструкцій, повторів, збоїв темпо-ритму. Письменниця художньо моделює ці процеси: що вищий рівень внутрішньої напруги персонажа, то густіша мережа незакінчених висловів у його мовленні й відчутніше навантаження на паузу як смислову одиницю – своєрідну «лексему мовчання».

У «Солодкій Дарусі» німота героїні передана за допомогою короткі, уривчасті фрази й пряме позначення відсутності голосу: *«Язик був довгий, червоний. Даруся сіпала туди-сюди – ні звука. Яюсь серед ночі силою пробувала говорити. Щипала себе за шкіру. Шкіра боліла. На ній лишався синець. А мова не верталася. Навіть «гукати» як колискова дитина не могла»* [5, с. 4]. Синтаксична уривчастість тут безпосередньо корелює з психологічною травмою. У «Москалиці» мовлення дитини в стані збудження характеризується обривами й повторами. У цих фрагментах апосіопеза й повтор репрезентують природні збої афективного мовлення.

У прозі Марії Матіос можна виокремити кілька структурно-семантичних різновидів апосіопези, які відрізняються ступенем розгортання синтаксичної схеми, але функцій сходяться в ефекті незавершеності.

1. Однослівні обриви. Мовлення зупиняється на вигуку, звертанні або ключовому іменниковому компоненті, що фіксує кульмінаційну точку емоційної сцени. У «Солодкій Дарусі» акцентовано згадується лише одне слово, сказане дівчинкою до батька. Однослівний обрив на звертанні виявляє ефект мовного «спазму»: репліка зупиняється на власному імені, а інтенція (прохання, протест, крик) залишається невимовленою, але очевидною.

2. Незавкінчені словосполучення. Переривання відбувається на рівні синтаксичного зв'язку – після прийменника, сполучника, прикметника чи дієслова, коли граматична валентність ще не закрита. Такі конструкції створюють відчуття «зависання» думки на структурній «опорі»,

перетворюючи саму граматичну незавершеність на смислотвірний елемент. У «Нації» одна з найяскравіших сцен – фрагментований дитячий монолог: «...а що є... ..нема нікого... ..а ми... ..і нас нема... ..а де ми ділися... ..Завтра сядемо в сани і поїдемо до Миколая за гостинцями... ..а Миколай не прийде сам... ..не прийде... ..а той, хто приходив на Миколая з твером, то хто... ..то наша погибель... ..погибель – це що... ..це той, із твером, що був на Миколая без гостинця... ..а гостинець...» [4, с. 21]. Відкриті структури («а що...», «а де...», «а гостинець...») моделюють асоціативне, переривчасте мислення.

3. Неповні розгорнуті речення. Це випадки, коли вже задано логічну схему (наприклад, умовну чи причинно-наслідкову), але вона обривається перед кульмінаційним компонентом або не доходить до наслідкової частини. Такі апосіопези демонструють свідомий відступ від артикуляції наслідку, підкреслюючи етичну або психологічну межу висловлення. Повтори з обривами посеред прогнозу посилює внутрішнє напруження між надією й страхом.

Семантичне навантаження незакінчених конструкцій у прозі Матіос підсилюється вибором пунктуаційних засобів.

1. Три крапки імплікують поступове затухання голосу, виснаження, розгубленість, самозахист. У прохальній репліці з «Солодкої Дарусі»: «Відпустіть мене, пане... дитина у хаті сама і голодна... молоко перегорає...» [5] – кожна трикрапка позначає окремий емоційний крок, де голос і зміст ніби «згортаються».

2. Тире маркує різкий зріз синтаксичної тканини, раптове усвідомлення небезпеки вербалізації або внутрішній опір. Репліка «Я буду питати – а ти відповідай тільки правду» [5, с. 23] демонструє таке «розсікання» інтонаційних блоків.

3. Комбінація тире й трикрапки («– ...») часто імітує початок протесту або вибуху, який стримується внутрішньою цензурою: імпульс до говоріння натрапляє на блокаду й розчиняється в тиші.

Отже, пунктуаційні знаки у Матіос виступають мікромеханізмами режисури пауз, які задають тип емоції ще до її вербального називання.

Емоційно-експресивна функція апосіопези проявляється насамперед у кульмінаційних пунктах психологічної напруги: синтаксичний обрив стає аналогом фізичного спазму – слово зупиняється там, де починає боліти. Цей тип незакінченого вислову тісно пов'язаний із психолінгвістичною природою афективного мовлення: в стресових станах порушується лінійність висловлення, активізується повтор, редукуються граматичні зв'язки, блокуються ключові елементи.

У діалогах апосіопеза виконує важливу драматургічну роль: перервана репліка залишає потенційний простір для відповіді, провокує співрозмовника на домислювання, виправдання чи конфронтацію. Так будуються сцени високої напруги в «Майже ніколи не навпаки»: «– *А що ми наробили? – хитро допитується, дивлячись у самі очі. – У тебе є чоловік, а я...* » [2, с. 14]. Обрив «...а я...» фіксує межу, за якою мало б пролунати визнання, а пауза заповнюється реакцією Петруні, і саме з такої «дірки» у мовленні народжується драматичний вузол сцени.

Окремий різновид становить стратегічна апосіопеза, коли герой свідомо «підвішує» фразу, щоб контролювати комунікацію, не брати на себе повну відповідальність за пряме висловлення або утримувати перевагу в розмові. У такому разі недомовленість стає інструментом тактичного маневру, а не тільки ознакою афекту. В окремих епізодах недомовка набуває іронічного чи гірко-комічного забарвлення й слугує соціально безпечним способом висловити опозиційну думку, не порушуючи зовнішніх норм.

Систематичне використання апосіопези в мовленні певного персонажа перетворюється на його ідіостиль і відображає психологічні та етичні характеристики. У прозі Матіос можна простежити сталі патерни: травмовані або емоційно вразливі герої часто говорять уривками, уникають завершених формулювань, особливо коли йдеться про провину, сором або травматичні спогади.

Показова сцена з «Москалиці», де героїня відмовляється прямо назвати власну біографічну травму: «— *По дорозі додому? Розкажи, москалице... – Іванка не по-дитячому звеселіла. – То буде панич? – Розкажу, колись, Іванко, розкажу... краще, щоб була пава, аніж панич.*» [3, с. 5]. Повторювані обриви й відступи від прямої відповіді фіксують сталу установку героїні на недововку як форму самозахисту.

У цьому ж плані показовий гендерний розподіл: жіночі голоси («Солодка Даруся», «Майже ніколи не навпаки») частіше позначені уривчастими зізнаннями й недововленістю, тоді як чоловічі репліки нерідко звучать лаконічно й завершено. Старші персонажі схильні замовчувати історичні травми, молодші – особисті переживання. Таке функціонування апосіопези відбиває як психологічні механізми самозахисту, так і соціокультурні норми, що обмежували можливості прямого висловлення.

Переривання вислову з'являються і в авторському наративі, і в персонажному мовленні: на рівні оповідача вони маркують етичний кордон письма, на рівні персонажа – психолінгвістичний рефлекс або комунікативну тактику. У результаті формується багатоголосний простір, де «мовчать» і герой, і оповідач, і колективний досвід.

Найглибший рівень функціонування апосіопези у прозі Матіос пов'язаний з етикою художнього висловлення та дискурсами пам'яті. Перервані вислови маркують межі дозволеного у відтворенні травматичного досвіду: авторка свідомо відмовляється від деталізованого опису найбільючіших епізодів, перериваючи речення там, де починається ризик «естетизації» чужого болю. Мовчання стає формою поваги й внутрішнього такту.

Ця стратегія особливо помітна у сценах, пов'язаних із воєнними подіями чи колективними травмами. У «Майже ніколи не навпаки» репліка: «*А згадати було що... Та ба... хіба що лише згадати...*» [3, с. 1] фіксує небажання й водночас неможливість розповісти про пережите. У «Москалиці» колективне минуле окреслено за допомогою напівзгадки й перервані оповіді: «*Так, ніби й*

не жила людина ніколи...» [3, с. 14]. Три крапки позначають тут історичну безодню – все, що не можна або небезпечно було говорити вголос.

Апосіопеза фіксує «зони мовчання» посттоталітарного суспільства, де замовчування є не лише індивідуальним, а й колективним рефлексом. Значна частина незавершених висловів стосується соціально-політичних реалій і табуйованих тем (наси́льство, репресії, колаборація), інша – інтимної сфери, де обірваність маркує межу дозволеного й приватного. Буковинський пограничний контекст із його поліетнічністю й досвідом історичних зламів посилює цю настанову на недомовленість: мовчання пов'язане не тільки з окремими біографіями, а й з пам'яттю про етнічні конфлікти, депортації, культурні втрати.

У ритміко-інтонаційному плані апосіопеза працює як засіб синкопування прозової фрази: інтонаційна вершина зміщується на момент переривання, а не на очікуване завершення вислову. Абзаци, густо переткані недомовками, звучать ламано, «подихово», проте саме цей «поламаний» ритм відтворює достовірний голос травмованої свідомості.

Важливу роль відіграє взаємодія апосіопези з парцеляцією. Розщеплення синтаксичної цілості на короткі «хвости» після паузи – додатки, уточнення, самозаперечення – створює ефект відлуння перерваної думки. У «Нації» інтонаційно напружений діалог звучить так: «– *Ти спиш?* – *Ні...* – *Тулися до мене... Буде тепліше...*» [4, с. 10]. Кожна репліка коротка, частина з них обривається на трикрапку, а парцельовані додатки після паузи моделюють природний ритм внутрішнього мовлення, у якому головна фраза переривається, а її слід далі звучить фрагментарно.

Ще одна площина – взаємодія апосіопези з модальними словами та частками. Вставні елементи типу «мабуть», «ніби», «може» перед обривом задають режим епістемічної невпевненості й сигналізують про внутрішні коливання мовця. У фразі «*А може, вже й не тримають, бо нема кого?!*» [5, с. 10] форма «А може...» передую фактичній апосіопезі й означає сумнів, небажання зробити остаточний висновок. Подібно в «Нації» репліка: «–

...*Може, не варто було це все починати, як воно так обертається? Так якось, як би самі проти себе, а всі проти нас...*» [4, с. 3] не потребує продовження: трикрапка виконує роль самозахисту, а модальне «може» – маркер етичної й психологічної невпевненості.

Апосіопеза впливає й на темпоритм читання: кожна трикрапка чи тире створює «мовчазну сцену», що природно сповільнює сприйняття й змушує читача зупинитися на паузі. У «Солодкій Дарусі» поєднання швидкого розмовного темпу й розтягнених пауз відтворює живу мову села: *«Агій на таке чудо! Усі допитуються, у кого взяла та в кого ... ще наврочать мені врожай...»* [5, с. 1]. Обриви й повтори тут – не стилістичний дефект, а спосіб зафіксувати реальний ритм комунікації.

Незакінчені вислови програмують специфічну модель читацької рецепції: апосіопеза створює інтерпретаційні лакуни, які читач мусить заповнити на основі контексту й власного досвіду. Отже, частина смислу свідомо делегується адресатові – він стає співтворцем тексту, а не пасивним споживачем інформації. У «Майже ніколи не навпаки» ця стратегія особливо виразна: *«– Вставайте, мамко, вставайте... – ...Вони були вже холодні»* [2, с. 10]. Перерване звертання не затемнює фабулу, зате загострює емоційний ефект: у тиші між репліками народжується відчуття непоправної втрати, яку читач «договорює» сам.

Семантичний аналіз незавершених висловів показує їхню тісну пов'язаність із полями травми, смерті, насильства, сорому, соціально-політичних заборон. Найчастіше апосіопеза маркує саме ті епізоди біографії персонажів, які неможливо або небезпечно артикулювати прямо. Відмова від назвування не зменшує ваги події – навпаки, конденсує її до «чорної дірки» в тексті, що притягує інтерпретації.

Тому особливо важливою стає роль невербальних індикаторів – жестів, поглядів, тілесних реакцій, які супроводжують паузу й «підсвічують» її зміст. У «Солодкій Дарусі» фраза *«– Всякої було, кумко...»* [5, с. 24] закінчується трикрапкою, після якої додаткові пояснення вже не потрібні: пауза й вигук

конденсують у собі невимовний досвід насильства. У «Москалиці» коротка репліка *«Бр-р-р-р... хіба з такою зостанешся наодинці?»* [3, с. 1] завершується не розгорнутою характеристикою, а зоровим жестом і фізичною реакцією, які беруть на себе функцію невимовленого пояснення.

Загалом у прозі Марії Матіос апосіопеза постає не тільки як риторична фігура, а як естетичний принцип і механізм формування «мови мовчання», що синтезує індивідуально-авторські інновації з універсальними моделями людської комунікації в екстремальних ситуаціях. Поетика недомовленості, характерна для її письма, співзвучна ширшим тенденціям модерної та сучасної літератури, де підтекст часто важливіший за пряму номінацію.

Висновки до третього розділу

Аналіз матеріалу засвідчив, що синтаксична сегментація у прозі Марії Матіос реалізується насамперед за допомогою систему односкладних речень (зокрема номінативних) та незакінчених висловів (апосіопез), які стають ключовими експресивними засобами організації речення й тексту.

Односкладні номінативні речення формують своєрідну «панораму» художнього світу, фіксуючи простір, предмети, імена, етнокультурні реалії. Вони забезпечують ефект кінематографічної розкадровки, створюють каталоги побутових і історичних деталей, слугують засобом портретування й символізації. Разом із безособовими, означено- та неозначено-особовими односкладними конструкціями номінативи беруть участь у створенні ритміко-інтонаційного малюнка прози: чергування коротких односкладних сегментів і розгорнутих двоскладних структур задає динаміку оповіді, маркує важливі смислові вузли, увиразнює психологічні стани персонажів. Ці речення виконують описову, емоційно-експресивну, характерологічну, символічну, композиційну й культуротранслявальну функції, забезпечуючи густу присутність гуцульського етнокультурного тла.

Незакінчені вислови (апосіопези) виявилися багатofункціональним механізмом синтаксичної сегментації, який поєднує психолінгвістичну, емоційно-експресивну, етичну й композиційно-наративну площини. Вони

моделюють афективне мовлення, передають стани шоку, сорому, внутрішньої роздвоєності, позначають зони травматичного досвіду й соціальних табу, структурують діалоги й внутрішні монологи, керують темпоритмом тексту та активізують читацьку інтерпретацію. Апосіопеза у творах письменниці стає маркером невимовного, засобом кодування історичної пам'яті й інструментом етичного обмеження: мовчання тут функціонує як форма поваги до чужого болю.

Отже, сегментовані конструкції на рівні речення й тексту – односкладні (передусім номінативні) речення та апосіопезні структури – забезпечують емоційну глибину, ритміко-інтонаційну організацію й композиційну цілісність прози Марії Матіос. Вони поєднують лаконічність вираження з багатовимірністю змісту, відображають мовну, культурну й етичну природу письма авторки та утверджують естетику недомовленості й синтаксичної фрагментації як один із провідних принципів її індивідуального стилю.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного аналізу вдалося комплексно охарактеризувати сегментовані конструкції у прозових творах Марії Матіос як одиниці експресивного синтаксису та з'ясувати їхній структурно-семантичний і функційний потенціал. На теоретичному рівні уточнено, що сегментована конструкція – це синтаксична структура, у якій базова частина висловлення розчленовується на кілька інтонаційно й пунктуаційно виокремлених відрізків (парцельованих, приєднувальних, односкладних, незакінчених), які зберігають смисловий зв'язок із опорною частиною. Саме поєднання формальної «розчленованості» з семантичною цілісністю дає змогу розглядати сегментовану конструкцію як окрему експресивну синтаксичну одиницю.

Обґрунтовано, чому сегментовані конструкції належать до експресивного синтаксису. Їхня специфіка полягає в тому, що структурне відхилення від нейтрального зразка речення безпосередньо працює на комунікативний ефект: інтонаційно виокремлені сегменти зміщують логіко-акцентну організацію вислову, посилюють емоційне забарвлення, моделюють внутрішній стан мовця, його сумніви, вагання, оцінки. У прозі Марії Матіос такі конструкції створюють особливий ритм оповіді, наближають письмове мовлення до живої розмови та внутрішнього монологу.

На матеріалі творів Марії Матіос описано парцельовані комунікати як один із провідних різновидів сегментації. Парцеляція постає як навмисне розчленування цілісної синтаксичної структури на базову частину й парцелят(и), які інтонаційно автономні, але семантично залежать від опорного речення. У прозі письменниці парцельовані конструкції забезпечують:

- деталізацію образів (портретних, пейзажних, побутових);
- емоційне підсилення (короткі «ударні» фрази після розгорнутих речень у кульмінаційних моментах);
- ритмізацію й композиційну організацію тексту (чередування довгих і коротких фраз, виділення рематичних центрів, позначення важливих смислових вузлів оповіді).

Окремий блок становлять приєднувальні конструкції як різновид сегментованих експресем. Вони трактуються як додаткові, факультативні компоненти, що приєднуються до опорної частини речення за допомогою інтонації, розділових знаків і (часто) сполучників, зберігаючи з нею синтаксичну залежність. На матеріалі прози М. Матіос виділено морфологічні типи приєднувальних елементів (субстантивні, ад'єктивні, вербальні, адвербіальні) та основні семантичні відношення між ними й опорною частиною (пояснювальні, доповнювальні, протиставні, причинно-наслідкові). Встановлено, що приєднувальні конструкції виконують у художньому мовленні:

- емоційно-експресивну функцію (нарощення афекту, передача ніжності, гніву, іронії);
- деталізаційну (поетапне розгортання образу, «наближення» окремих деталей);
- характерологічну (індивідуалізація мовлення персонажів, репрезентація їхнього психічного стану, соціального досвіду);
- композиційно-текстові (зв'язування фрагментів оповіді, хвилеподібне розгортання думки, інтеграція фольклорних і діалектних елементів).

У третьому розділі схарактеризовано односкладні речення, передусім номінативні, як важливий різновид синтаксичної сегментації на рівні речення й тексту. Односкладні номінативні конструкції у прозі М. Матіос:

- фіксують «статичні кадри» простору, побуту, історичних реалій (подвір'я, село, краєвид, обряд, цвинтар тощо);
- створюють каталогічний та панорамний ефект, особливо в описах села, природи, свят, війни;
- ритмізують текст, чергуючись із розгорнутими двоскладними конструкціями;
- виконують символічну та композиційну функції (афористичні підсумки, заголовкові й підзаголовкові номінації, обрамлення фрагментів).

Інші різновиди односкладних структур (означено-особові тощо), залучені в аналізі, також беруть участь у створенні сегментованої організації тексту, але основне навантаження припадає саме на називні конструкції як засіб «фіксації моменту» й смислового акцентування.

Окрему групу становлять незакінчені вислови (апосіопези). Їх відмежовано від еліпсису: якщо еліпсис допускає повну контекстуальну реконструкцію без втрати художнього ефекту, то апосіопеза принципово тримається на незавершеності, і саме пауза несе головний смисл. У прозі Марії Матіос апосіопеза:

- відображає психолінгвістичні стани персонажів (афект, шок, страх, сором, внутрішній спротив мовленню), що виявляється в обривах на звертаннях, ключових словах, прийменникових чи сполучникових конструкціях;

- має виразну структурну варіативність (однослівні обриви, незакінчені словосполучення, неповні синтаксичні схеми, зокрема умовні без наслідкової частини);

- маркована пунктуаційно (три крапки як «затухання» голосу, тире як різкий зріз фрази);

- виконує емоційно-експресивну, драматургічну й етичну функції: фіксує кульмінаційні точки внутрішньої напруги, позначає межі допустимого висловлення, особливо в сценах травматичного досвіду, війни, родинних драм.

Показано, що незакінчені вислови тісно пов'язані з проблематикою пам'яті й замовчування: вони маркують зони табу, «білі плями» в індивідуальній та колективній свідомості, відтворюють посттоталітарний досвід небажання або неможливості назвати певні речі прямо. У цьому аспекті апосіопеза реалізує естетику й етику недомовленості, на яку послідовно спирається письменниця.

Узагальнення матеріалу засвідчило, що парцельовані конструкції, приєднувальні одиниці, односкладні називні речення та незакінчені вислови у

прозі Марії Матіос функціонують не ізольовано, а як цілісна система сегментованих експресем. Вони разом:

- формують інтонаційно-ритмічний малюнок тексту, поєднуючи плавні оповідні фрази з уривчастими, афективними;
- забезпечують глибоку психологізацію, даючи змогу передати як названі, так і невимовлені стани;
- репрезентують етнокультурне тло (гуцульський простір, обрядовість, фольклорні й діалектні елементи);
- організують художній час і простір (панорамні описи, «кадрування» сцени, монтажні переходи, хронотопні зсуви);
- становлять одну з домінант ідіостилю письменниці, оскільки за допомогою них реалізують її стратегія поєднання буденного й трагічного, мовленнєвої природності й внутрішньої драматичної напруги.

Отже, поставлені у вступі завдання виконано:

- уточнено теоретичні засади вивчення сегментованих конструкцій і їхній статус як одиниць експресивного синтаксису;
- показано, у чому полягає специфіка парцельованих комунікатив, приєднувальних конструкцій і незакінчених висловів у прозі Марії Матіос;
- описано їхні структурно-семантичні типи та функції;
- виявлено їхню роль у формуванні ідіостилю авторки й організації художнього часу, простору й наративу.

Отримані результати можуть бути використані у подальших дослідженнях сегментації в сучасній українській художній прозі, у порівняльному аналізі творчості інших авторів, а також у навчальних курсах із синтаксису, стилістики, лінгвістичного аналізу тексту та мовотворчості Марії Матіос.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агеєва Д. С. Статус і прагматика парцельованих конструкцій у художньому дискурсі : автореф. дип. роботи ... магістра : спец. 035 «Філологія» / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2020. 16 с.
2. Бакун О. А. Сегментні конструкції з називним уявлення: семантичний аналіз. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія : Проблеми граматики і лексикології української мови. 2011. № 7. С. 118–122.
3. Баллі Ш. Загальна лінгвістика і питання французької мови. М. : Едиторіал УРСС, 2001. 416 с.
4. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики : підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Академія, 2011. 304 с.
5. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 344 с.
6. Безугла Л. Р. Апосіопеза і суміжні поняття з позицій лінгвопрагматики. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2021. № 51. Т. 3. С. 8–11.
7. Блинова І. А. Інтертекстуальність у сучасній парадигмі гуманітарного знання. Система і структура східнослов'янських мов. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. № 10. С. 94–102.
8. Богатько В. В. Синтаксис і стилістика неповних речень у мові сучасної української періодики : навч. посіб. для спецкурсу. Вінниця : Нова книга, 2010. 176 с.
9. Бондаренко А. І. Рекламний дискурс: структурно-семіотичний і функційний аспекти. Література та культура Полісся. Серія : Філологічні науки. Ніжин, 2022. №107. Т. 21. С. 84–91.
10. Бук С. Н. Рецензії на Ф. Бацевич «Нариси з лінгвістичної прагматики». Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2011. Випуск 52. С. 411–421.

11. Вербич Н. С. Особливості сегментування діалектного мовлення: звуковий текст vs хрестоматія. Мовознавство. 2015. № 5. С. 21–29.
12. Весельська Г. С. Функціонально-стильові параметри сурядних сполучників у поемі Тараса Шевченка «Катерина». Волинь-Житомирщина : історико-філологічний збірник з регіональних проблем. 2010. № 21. С. 22–30.
13. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підручник. Київ : Либідь, 1993. 368 с.
14. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ : Наукова думка, 1992. 224 с.
15. Вінтонів М. О. Актуальне членування речення і тексту : формальні та функційні вияви : монографія : (відп. ред. А. П. Загнітко). Донецьк : Донецький нац. ун-т, 2013. 327 с.
16. Вінтонів М. О. Функціонально-граматичні та комунікативні вияви парцельованих та приєднувальних конструкцій. Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / укл. А. Загнітко (наук. ред.) та ін. Донецьк : ДонНУ, 2003. № 11. С. 124–129.
17. Вінтонів М. О., Вінтонів Т. М. Синтаксичні засоби експресивізації в лінгвоукраїністиці: статус, динаміка. Вісник Маріупольського державного університету. Маріуполь, 2021. № 25. С. 125–133.
18. Вовк А. В. Експресивний синтаксис: з історії вивчення. Український смисл : зб. наук. праць. 2016. С. 254–265.
19. Галів У. Парцеляція як домінанта поетичного синтаксису Ліни Костенко (на основі історичних романів у віршах «Берестечко» та «Маруся Чурай»). Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. 2014. № 29. С. 47–56.
20. Голуб Н. Б. Теоретико-методичні засади навчання риторики у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... д-р пед. наук : 13.00.02 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2009. 38 с.

21. Гончарук В. А. Семантичні та прагматичні аспекти мовленнєвих актів у науковому дискурсі. Вісник гуманітарних наук. Філологія. Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика. Миколаїв, 2024. №2. 15 с.
22. Гуйванюк Н. В. Типи еквівалентів речень у сучасній українській мові. Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. праць. Хмельницький, 2009. № 4. С. 45–50.
23. Девіцька А. Специфіка словацько-англійського білінгвізму у поліетнічному просторі Словаччини (на прикладі студентського соціолекту). Наукові записки. Серія : Філологічні науки. № 104 (2). Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. С. 41–45.
24. Дудик П. С. Стилїстика української мови. Київ : Видавничий центр «Академія», 2005. 368 с.
25. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 384 с.
26. Єсипович К. П. Методологічні засади дослідження фольклорного дискурсу. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2015. № 19, Т. 1. С. 43–45.
27. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2019. 264 с.
28. Жила С. О., Лілік О. О. Художні світи Марії Матіос : навчальний посібник. Чернігів : Десна Поліграф, 2022. 196 с.
29. Завадська Н. В. Міфопоетика простору у прозі Марії Матіос : дис. ... канд. філ. наук : 10.01.01 / Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2018. 216 с.
30. Завальнюк І. Я. Явище парцеляції в мові української преси початку ХХІ ст.: нові функціонально-стилістичні вияви й тенденції. Мовознавчий вісник. 2014. № 19. С. 215–222. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mv_2014_19_35
31. Загнітко А. П. Основи дискурсології : науково-навчальне видання. Донецьк : ДонНУ, 2008. 194 с.

32. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису : Монографія. Вид. 2-ге, виправл. і доп. Донецьк : ДонНУ, 2007. 294 с.
33. Іванців О. В. Когнітивно-дискурсивні основи формування корпоративного іміджу (на матеріалі англomовних прес-релізів міжнародних косметичних компаній) : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.04 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2016. 225 с.
34. Івашина О. О. Психологізм у творчості Марії Матіос: теоретичні та прикладні аспекти. Закарпатські філологічні студії. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Т. 1, № 29. С. 269–274.
35. Козак Р. В. Експресивний синтаксис української й російської мов як когнітивно-дискурсивне явище. Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: наук. зб. Серія : Філологічна. 2022. № XII. С. 231–236. Вилучено із <http://ohiienko.kpnu.edu.ua/article/view/255098>
36. Колоїз Ж. В. Діалектизми в романі Марії Матіос «Солодка Даруся». Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2010. № 4. С. 98–117.
37. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. Київ : Видавничий центр Академія, 2002. 368 с.
38. Кучер А. С. Прагматика синтаксичних засобів у художніх творах Івана Франка : дис. ... д-ра філософії : 035 Філологія / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2023. 293 с.
39. Лотоцька, Н. Я. Специфіка ідіолекту Марії Матіос: статистичний профіль. Закарпатські філологічні студії. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Т. 1, « 29. С. 64–70.
40. Мартинова О. М. Релевантність комунікативного акту як передумова успішної комунікації (на матеріалі сучасної англійської прози). Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2006. № 29. С. 203–206.

- 41.Кемінь У. В. Категорія емотивності та мовні засоби її експлікації в художньому дискурсі Марії Матіос : дис. ... д-ра філософії : 035 Філологія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, 2023. 207 с.
42. Насмінчук І. А. Проза Марії Матіос: особливості індивідуального стилю : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника. Івано–Франківськ, 2009. 16 с.
43. Палатовська О. В. Когнітивний синтаксис: становлення і перспективи розвитку. Актуальні питання сучасної лінгвістики : тези доп. міжнар. наук. конф. (м. Київ, 2 бер. 2021 р.). Київ : НаУКМА, 2021. С. 77–81.
44. Пац Л. І. Способи текстової організації: парцеляція, приєднування, сегментація. Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна. 2004. № 34, Ч. 1. С. 105–112.
45. Плющ Н. П. Парцеляція як засіб експресивного синтаксису. Українська мова та література в школі. 1981. № 1. С. 68–71.
46. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови : Підручник. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2000. 248 с.
47. Практична стилїстика : навч.-метод. посїб. / М. В. Мамич, О. В. Шевченко-Бїтенська ; нац. ун-т «Одеська юридична академїя». Одеса : Фенїкс, 2023. 72 с.
48. Сахно Б. Ю. Синтаксичнї одиницї експресивного вираження в українському прозовому тексті (їдіостилїстичний аспект) : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.01 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2019. 182 с.
49. Селїванова О. О. Сучасна лїнгвістика: напрями та проблеми : Підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
50. Сизонов Д. Ю. Терміносистема сучасної медіалїнгвістики в мїждисциплїнарних контактах. *Актуальнї проблеми української лїнгвістики: теорїя і практика*. 2023. № 46. С. 100–111.

51. Соколовська С. В. Історія становлення лінгвістичної прагматики в зарубіжній і вітчизняній науці. *Studia philologica*. 2012. № 1. С. 101–107. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/stfil_2012_1_21

52. Стилїстика української мови : Підручник / Л. І. Мацько та ін. Київ : Вища шк., 2003. 462 с.

53. Сучасна українська літературна мова : навч, посібник для студ. вищ. навч. закл. / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ [та ін.]; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.

54. Тараненко С. М. Лінгвостилістичні особливості використання парцельованих конструкцій у сучасному малоформатному прозовому творі: комунікативно-прагматичний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологія. Острог : Вид-во НаУОА, 2019. № 7(75). С. 40–46.

55. Томусяк Л. Синтаксичні експресеми у мовистилі Марії Матіос. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини: спільний укр.-румун. наук. журнал*. Серія : Філологічні науки. Українська мова. 2024. №1 (37). С. 101–105.

56. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор : за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001. 224 с.

57. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 351 с.

58. Чернушенко Н. М. Парцеляція як засіб експресивного синтаксису української художньої літератури другої половини ХХ століття. Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2013. № 35. С. 128–135.

59. Шабат-Савка С. Категорія комунікативної інтенції : типові вияви та синтаксична реалізація в сучасній українській мові. *Українська мова*. 2013. № 1 (45). С. 104–114.

60. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові : монографія. Чернівці : «Букрек», 2014. 412 с.
61. Шабат-Савка С. Т. Парцельовані комунікати як маркери вербалізації інтенцій мовця та експресивності художнього тексту. Записки з українського мовознавства. 2017. Вип. 24, Т. 1. С. 254–263.
62. Шабат-Савка С. Т. Синтаксичні маркери емотивності в художньому дискурсі (контекст «Щоденника страченої» Марії Матіос). Закарпатські філологічні студії. 2021. Вип. 18. С. 85–90.
63. Щербина О. Ю. Мовчання як аргумент і риторична фігура. Мультиверсум. Філософський альманах. 2022. № 1(1). С. 111–124.
64. Crystal D. Prosodic Systems and Intonation in English. Cambridge : Cambridge University Press, 1969. 412 p.
65. De Saussure Ferdinand. Course in general linguistics. London : Duckworth, 1983. P. 264.
66. Just M. A., Carpenter P. A., Keller T. A. Brain activation modulated by sentence comprehension. Science. 1996. 274(5284). 114–116 p.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Матіос М. В. Армагедон уже відбувся. URL :
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=14957>
2. Матіос М. В. Майже ніколи не навпаки. URL :
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=15296>
3. Матіос М. В. Москалиця. URL :
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=14956>
4. Матіос М. В. Нація. URL :
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=15284>
5. Матіос М. В. Солодка Даруся. URL :
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=15283>